

Svenska lånord i Tyrvisdialekten

Päivi Tuomenoja

Avhandling pro gradu

Nordiska språk

Institutionen för språk- och översättningsvetenskap

Åbo universitet

Oktober 2012

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

TUOMENOJA, PÄIVI: Svenska lånord i Tyrvisdialekten

Pro gradu –tutkielma, 76 s., 9 liites.

Pohjoismaiset kielet

Oktober 2012

Tyrvään murteen sanastoa ja ruotsin kielestä tulleita lainasanoja on vertailtu tutkimuksissa vähän, minkä vuoksi valitsin tämän pro gradu –tutkielmani aiheeksi. Tyrvään murre sisältää useita ruotsin kielestä lainattuja sanoja, joiden käyttöä ja tunnistamista ennen ja nykyään halusin selvittää. Tutkielmassani vertaan vanhempien informanttien kielenkäyttöä/murretta nuorempien kielenkäyttöön/murteeseen.

Tutkielman aluksi esittelen Tyrvään kunnan muuttumista Sastamalan kaupungiksi, ja Tyrvään murteen pääpiirteitä. Esittelen myös suomen murteiden jaottelun päämurteisiin ja vertailen näitä ryhmiä keskenään. Annan muutamia esimerkkejä jokaisen päämurteen sanastollisista erityispiirteistä. Tutkielmassani kerron myös lyhyesti sanojen lainautumisesta vieraista kielistä suomeen ja esittelen muutamia ruotsalaisia lainasanoja niin suomen kirjakielissä kuin murteissakin ja esimerkin vuoksi Turun murteessa.

Tämä tutkielma painottuu kuitenkin nuorten kielenkäyttöön ja murre sanojen tuntemukseen. Kyselylomakkeen avulla vertailen lukiolaisten ja vanhempien informanttien murre sanojen käyttöä ja tuntemusta. Kyselylomake sisältää yhteensä 54 murre sanaa ja kyselyyn on vastannut yhteensä 69 informanttia, joista 38 oli lukiolaisia ja 31 vanhempia Tyrväällä syntyneitä informanteja.

Tutkimustulokset osoittavat, että osa ruotsista lainatuista murre sanoista on saanut ajan myötä uusia merkityksiä, toiset murre sanat sekoitetaan ulkoasultaan samanlaisiin sanoihin ja eräillä murre sanoilla on useita erilaisia kirjoitusasuja. Tuloksista käy myös ilmi, että on murre sanoja, joita kumpikaan informanttiryhmä ei tunnista ja toisaalta taas on murre sanoja, jotka ovat hyvinkin tuttuja ja edelleen kummankin ikäryhmän käytössä. Tutkimustuloksista käy ilmi, että sukupuoltenkin välillä on eroja murre sanojen hallinnassa ja käytössä.

Asiasanat: Tyrvää, murre, suomen murteet, ruotsin kieli, lainasanat

INNEHÅLL

1	Inledning	4
	1.1 Syfte och frågeställningar	5
	1.2 Material och metod	5
	1.3 Avhandlingens disposition	6
2	Tyrvis och Tyrvis dialekt	7
	2.1 Tyrvis förr, Sastamala idag	7
	2.2 Tyrvisdialekt	8
	2.3 Sammanfattning	10
3	Tyrvis dialekt och andra finska dialekter	11
	3.1 Finlands dialektområden	11
	3.2 Jämförelse	12
	3.2.1 De tavastländska dialekterna	12
	3.2.2 De sydvästliga dialekterna	14
	3.2.3 De sydösterbottniska dialekterna	15
	3.2.4 De nord- och mellanösterbottniska dialekterna	17
	3.2.5 De nordfinska dialekterna	17
	3.2.6 De savolaxiska dialekterna	18
	3.2.7 De sydöstliga dialekterna	19
	3.3 Sammanfattning	20
4	Inlåning av ord	21
	4.1 Transferens och interferens	21
	4.2 Lånord	22
	4.3 Integration av lånord	23
	4.4 Betydelseförändring av lånord	24
	4.5 Betydelseförflyttning	25
	4.6 Betydelseutvidgning	26
	4.7 Betydelseinskränkning	27
	4.8 Sammanblandning av betydelse: Kontaminationer	27
5	Svenska lånord i finskan	29
	5.1 Svenska lånord i standardfinska	29
	5.1.1 Religion, kyrka och rättsväsende	29
	5.1.2 Namn	30
	5.1.3 Stadskultur, byggande och arbetsmetoder	31
	5.1.4 Förfinskningen av lånord	32
	5.2 Svenska lånord i finska dialekter (Åbo)	32

5.2.1	Åbo-dialekten som forskningsobjekt	32
5.2.2	Åbo som språklig miljö	33
5.2.3	Svenskan i Åbo	35
5.2.4	Svenska lånord i Åbofinska	36
5.3	Sammanfattning	36
6	Metod och material	37
6.1	Enkät	37
7	Resultat	40
7.1	Informanternas svar gällande enskilda ord	40
7.1.1	Substantiv som gäller byggnader/hus	40
7.1.2	Substantiv som gäller jordbruk	44
7.1.3	Substantiv som gäller mat och dryck	47
7.1.4	Substantiv som gäller arbete	50
7.1.5	Substantiv som gäller föremål	53
7.1.6	Övriga substantiv	57
7.1.7	Verb	58
7.1.8	Adjektiv och adverb	63
7.2	Sammanfattning	67
8	Diskussion	69
8.1	Ord som fått andra betydelser	69
8.2	Ord som blandas ihop med andra ord	69
8.3	Ord som finns i olika former	70
8.4	Ord som ingen eller få känner till	70
8.5	Ord som bara de äldre informanterna känner till	71
8.6	Skillnader mellan kvinnor och män	72
8.7	Informanternas förslag och tips för dialektord	73
9	Avslutning	75
	Litteratur	76
	Bilaga: Enkät	78
	Finsk sammanfattning/Suomenkielinen lyhennelmä	80

1 Inledning

Tyrvis var en liten socken i Birkaland nära Tammerfors. Den grundades år 1439 och år 1973 blev den införlivad med staden Vammala. Efter kommunsammanslagningen år 2009 heter staden Sastamala. Namnet Tyrvis lever ändå kvar i äldre människors tal, och dialekten i området kallas Tyrvisdialekt (TD). Dialekten hör till den västligaste typen av tavastländska dialekter. De inre dialektala skillnaderna har varit ganska små i Tyrvis socken på grund av den sociala enhetligheten. Huvudområdet i Tyrvis har under århundraden haft djuprotad allmogekultur där den traditionella folkdialekten trivs. Tyrvis gamla dialekt skiljer sig ändå från den nya dialekten. Gamla ord som gäller odling och lantbruk (*klihta*) har ersatts med nya termer (*puimuri*, sv. *tröska*). Med undantag av några enstaka ord och uttryck finns det inte några sådana drag som är typiska endast för Tyrvisdialekten. Å andra sidan finns det inte heller alla de mest typiska dragen i Tyrvisdialekten. Även den traditionella dialekten i Tyrvis har former som strukturellt avviker från varandra (*kyllä ~ kylä ~ kyä; siälä ~ siä*) (Hakanen & Lehtinen 2008:12).

Jag är intresserad av att forska i Tyrvisdialekten eftersom den är mitt hemspråk. Jag har hört den sedan barndomen, och i min familj används vissa dialektala ord fortfarande. Även om Vammala är en enspråkig stad och invånarna talar finska, finns det vissa drag i dialekten som vittnar om ett inflytande från andra språk. Nuförtiden används engelska mycket överallt i Finland, men tidigare hade svenskan en stark ställning, vilket är berodde på att Finland var en del av Sverige. Att svenska uttryck och ord vann fotfäste och etablerades i det finska språket har alltså sin förklaring i historien. Det är emellertid av intresse att se närmare på en dialekt som talas i en enspråkig stad men som trots det uppvisar många svenska eller svenskliknande ord (TD *trekkooli*, sv. *trädgård*; TD *räknätä*, sv. *räkna*; TD *poostavi*, sv. *bokstav*).

Litteraturen om Tyrvis och socknens språk begränsar sig till ordböcker, ordstäv, intervjuer och biografier. Mycket har skrivits om Tyrvis historia, religion, helbrägdagörare och den berömda lokala getosten. Men det saknas en sådan utredning om svenska ord i dialekten som har gjorts för många andra finska dialekter.

1.1 Syfte och frågeställningar

Det egentliga syftet med min undersökning är att ta reda på hurdana svenska ord det finns i Tyrvisdialekten, hur de har anpassats till finskan (fonologiskt och morfologiskt) och om de fortfarande används i tal. Jag antar att vissa ord har glömts bort. Andra kan ha blivit så allmänna och anpassats så mycket till finskan att många inte ens vet eller tänker på att orden ursprungligen kommer från svenskan. Antagligen finns samma slags ord även i andra finska dialekter, men jag ska inkludera dem i undersökningen och visa hur de används och har utvecklats just i Tyrvisdialekten.

De forskningsfrågor jag söker svar på är bl.a. följande: Varifrån/med vem har svenska ord kommit till Tyrvisdialekten? Vilka kategorier bildar de svenska orden? Innehåller den nyare Tyrvisdialekten svenska ord?

1.2 Material och metod

Mitt primärmaterial består av *Tyrvään murrekirja* (Virtaranta 1976) och *Tyrvään murteen sanakirja* (Ojansuu 1895). Den förstnämnda källan är en bok skriven på Tyrvisdialekt som består av intervjuer av människor som är födda i slutet av 1800-talet eller i början av 1900-talet. Informanterna är alltså äldre människor som talade traditionell Tyrvisdialekt.

Som bakgrundsmaterial använder jag Maija Grönholms avhandling *Ruotsalaiset lainasanat Turun murteessa* (1988) och Kaisa Häkkinens artikel *Svenska och finska – sida vid sida i tusen år* (2002).

Eftersom allt tidigare samlat material gäller äldre Tyrvisdialekt har jag också samlat in ett eget material med hjälp av ett frågeformulär där jag bett informanter ta ställning till ett antal dialektala ord. Genom att be elever på det lokala gymnasiet och 40-60-åriga släktingar att fylla i enkäten har jag haft som syfte att få en bild av dagens dialekt.

Min metod är att kartlägga alla svenskliknande ord som jag hittar i mitt material och sedan kategorisera dem på samma sätt som till exempel Kaisa Häkkinen har gjort i sin artikel (2002). Jag reder därefter ut varifrån dessa ord har kommit till Tyrvisdialekten

och hur de har anpassats till finska. Vissa ord har jag excerperat ur texter på dialekt enligt min egen intuition, eftersom det är fråga om min hemdialekt. Andra ord baserar sig endast på talat språk, dvs. ord som jag har hört till exempel från min far eller hans föräldrar.

1.3 Avhandlingens disposition

I kapitel 2 går jag närmare in på Tyrvis historia och socknens dialekt. Kapitel 3 presenterar jag de finska dialektområdena och en jämförelse mellan Tyrvisdialekten och andra finska dialekter. I kapitel 4 diskuteras hur ord och uttryck inlånas från andra språk. Kapitel 5 behandlar det finska standardspråket och svenskans inflytande på det samt ger en översikt av svenska lånord i Åbo-dialekt. I kapitel 6 den empiriska delen inleder jag med att presentera material och metod, samt enkäten. Resultatet kommer fram i kapitel 7 där jag först diskuterar mitt val av undersöka finska dialekter och sedan redogör för resultaten från enkätundersökningen. I kapitel 8 diskuterar jag resultat och visar informanternas förslag och tips för dialektord.

2 Tyrvis och Tyrvis dialekt

I detta kapitel kommer jag att redogöra för Tyrvis historia och utveckling till det nutida Sastamala. Jag inleder med att presentera området inom och omkring Tyrvis, och fortsätter med att beskriva bildandet av staden Sastamala. Efter det går jag över till att redogöra för dialekten som talas i Tyrvis. Syftet är att ge en allmän bild av dialekten med vissa typiska exempel.

2.1 Tyrvis förr, Sastamala idag

Warelius (1977:5) har skrivit om Tyrvis socken. Han berättar att Tyrvis (fi. Tyrvää) ligger i Satakunda, i början av Kumo älv. Till Tyrvis gränsocknar hör Mouhijärvi i nordväst och nordöst, och Karkku i nordost. Vid den östliga gränsen finns Vesilax (fi. Vesilahti), och den sydöstliga grannen heter Urjala. Hvittis och Punkalaitio angränsar till Tyrvis i sydväst. År 1850 fanns det 8873 invånare i Tyrvis, som alla var finskspråkiga. Några få svenskar och ester hade flyttat till Tyrvis, men de hade fått finskt medborgarskap och de kulturella skillnaderna hade utjämnats. År 1848 var antalet svenskspråkiga personer 6 i Tyrvis socken.

Under 1800-talet hörde Tyrvis till de större socknarna i Finland (Warelius 1977:29). Den tätaste befolkningen fanns vid sjöar och vattendrag, annanstans var Tyrvis mer glesbebyggt. På 1800-talet tillhörde invånarna olika samhällsklasser: husägare och hyresvärdar med sina fruar och barn, hantverkare med sina familjer och lärlingar, torpare, tjänstemän med familj, tjänare, dvs. drängar med familj, samt pigor.

Som framgått ovan grundades Tyrvis år 1439. I 1973 blev Tyrvis och Karkku införlivade med staden Vammala. Staden Sastamala, som den idag heter, grundades år 2009 och består av Vammala, Mouhijärvi och Äetsä. (<http://www.sastamalankaupunki.fi>). År 2012 underhandlas om att Kiikoinen blir en del av Sastamala.

Namnet *Sastamala* var i bruk redan för 7000 år sedan, då jagare och fiskare rörde sig sporadiskt i trakten. Under den tidiga järnåldern blev bosättningen mer bestående och på 1200-talet var Sastamala en stor kyrkosocken som sträckte sig ända till Österbotten. Så småningom blev socknen mindre, och slutligen blev den en del av *Vammala* i

Sastamala. Regionen kan idag sägas vara densamma som den forntida storsocknen Sastamala. Tyrvis nämns som en stadsdel i texter som behandlar Sastamalas historia. (<http://www.sastamalankaupunki.fi>).

2.2 Tyrvisdialekten

Tyrvis hör till Övre-Satakunda och Tyrvisdialekten hör till de tavastländska dialekterna. I dag skiljer sig språket i Hvittis och Punkalaitio från Tyrvisdialekten så mycket att det är möjligt att snabbt höra varifrån talaren kommer. (Hakanen & Lehtinen 2008:11.) Däremot har dialekterna i Karkku, Vesilax och Mouhijärvi bevarats i förhållandevis liknande form som i början av 1900-talet (Warelius 1977:109).

Warelius (1977:109f.) nämner vissa speciella drag i Tyrvisdialekten som finns i äldre talares språk. Han kallar bl.a. ljudet *d* för ”ett egendomligt finskt ljud” som speciellt äldre människor i Tyrvis uttalar som *r* (detta är vanligt även idag, t.o.m. hos yngre talare), t.ex. *sadan*, *tähden* i skriftspråket, *saran*, *tähren* i TD. I början av ord samt före *v* och *j*, har *d* redan för länge sedan blivit *r* eller *l*: *ränget*, *lalva*, *viljat*, inte *länget*, *latva*, *vidjat/vitjat*. Konsonantkombinationen *ts* motsvaras vanligen av *-tt* i Tyrvisdialekten: *katson metsää* blir *katton mettää*. Typiskt är också att *f* ofta uttalas som *v*: lånordet *fiini* blir *viini*. Alternativt blir *f h* mitt i ord (lånordet *taft* blir *tahti*) eller *p* i början av ord: t.ex. *flicka* → *plikka*. Därtill nämner Warelius (1977:110) att diftongerna *uo*, *yö* och *ie* har öppnats till *ua*, *yä* och *ia* (fi. *tuoli*, TD *tuali*) i Tyrvisdialekten, men man hör också varianten *oo/öö*, t.ex. *tooli* (sv. *stol*).

Typiska drag för den gamla dialekten i Tyrvis är t.ex. två konsonanter i början av ord, *klasi* (‘glas’), *kryyni* (‘gryn’), *plikka* (‘flicka’), *trenki* (‘dräng’). Oftast är det fråga om lånord som det finns mycket av i äldre dialekt. Dubbelkonsonant förekommer mitt i ord, t.ex. *kevväisin* (‘på vårarne’), *mennee* (‘går’), *tullee* (‘kommer’), men detta drag var inte så allmänt i början av 1900-talet som det blev senare. I äldre dialekt finns både svaga former som *kellanen* (keltainen, ‘gul’), *varvunen* (varpunen, ‘sparv’), och starka former som *kukko* : *kukkon* (‘tupp’), samt *nk* utan stadiesväxling: *kankas* : *kankaan* (kangas, ‘tyg’), *Helsinkistä* (Helsingistä, ‘från Helsingfors’). (Hakanen & Lehtinen 2008:12).

Stadieväxling betyder att det sker en ljudväxling i den sista stavelsen av ordstammen, då ett tonande ljud (vokal eller tonande konsonant) föregår klusilerna *p*, *t*, *k*. I några fall varierar klusilens längd (t.ex. *katto* : *katon*, 'tak') och i andra fall varierar klusilens kvalitet eller närvaro (t.ex. *koti* : *kodin*, *näky* : *näyn*, 'hem', 'syn'). Ordstammens grundform är oftast stark och böjningsformen svag. (<http://www.kaino.kotus.fi>).

Wiik (2006:30) konstaterar att stadieväxlingen har påverkat finska språket kanske mer än någon annan företeelse. De ursprungliga tonlösa klusilerna *p*, *t*, *k* blev svagare då de stod i början av en obetonad stavelse som var "för betonad" i jämförelse med den föregående stavelsen (*patan* > *paðan*). I den svaga formen ingår alltså en konsonant som blev svagare i början av en "för stark" stavelse, medan det i den starka formen ingår en konsonant som inte har blivit svagare i stadieväxlingen (Wiik 2006:425ff).

I Tyrvisdialekten finns många svenska ord. Enligt Warelius (1977:124) är de emellertid förvånansvärt få, med tanke på att herrskapet under hundratals år har blandat in dem i talet. Vissa svenska ord har inte haft någon finsk konkurrent och har därför etablerat sig i språket: *vingerpori*, *syyrinki*, *kirkkoväärtilä*, *rystholli*. Andra ord har konkurrerat ut finska ord: *sänky*, *paatti*, *lahti* (teuras). Därtill finns det svenska ord som fortfarande konkurrerar med finska ord: *laskee* och *räknää*, *työpäivä* och *taksvärkki* (ordet *taksvärkki* verkar emellertid ha bytt betydelse och används inte längre så mycket i betydelsen 'työpäivä', sv. *arbetsdag*). Utöver detta har ord som *laari* (sv. *lår*), *loora* (sv. *låda*), *puska* (sv. *buske*), *piisi* (sv. *spis*) och *krouvi* (sv. *grov*) varit och är fortfarande vanliga i Tyrvisdialekten. (Warelius 1977:121ff.).

Djurnamn är vanligen endast finska i Tyrvisdialekten, men Warelius (1977:125) ger några exempel på svenska husnamn och egennamn som har fått en finsk form: *Vilppala* (Filppala), *Kinnari* (Skinnari). I talspråket får ursprungligen svenska släktnamn och förnamn lätt en förfinskad form: *Plyhti* (skrivs: *Flygt*), *Vaani* (Svan), *Kröönlunti* (Grönlund), *Alpreeti* (Alfred), *Vapiaani* (Fabian), *Epporsiina* (Eufrosyne).

2.3 Sammanfattning

I detta kapitel har jag redogjort Tyrvis historia och Tyrvisdialekt. Tyrvis ligger i Övre-Satakunda nära Hvittis, Punkalaitio, Karkku och Mouhijärvi. Idag hör Karkku, Mouhijärvi och Tyrvis till Sastamala. Typiska drag för Tyrvisdialekten är t.ex. *d* som uttalas som *r*, *f* som uttalas som *v*, *p* eller *h* beroende på om det står i början eller i mitten av ord. Öppna diftonger och stadväxling är andra typiska drag för Tyrvisdialekten. Det finns flera ord i Tyrvisdialekten som härstammar från svenskan, vilket kan anses överraskande, eftersom Tyrvis är en enspråkig ort.

3 Tyrvis och andra finska dialekter

I detta kapitel ska jag först presentera Finlands dialektområden och sedan redogöra för de mest typiska dialektala dragen i finska dialekter. Syftet är att jämföra dessa drag med liknande drag i dialekten i Tyrvis.

3.1 Finlands dialektområden

Enligt Wiik (2006:27) delas Finland idag in i åtta olika dialektområden av vilka sex räknas som västliga dialekter och två som östliga dialekter. De västliga dialekterna är 1. sydvästliga dialekter (Åbotrakten), 2. sydvästliga mellandialekter (runt Björneborg), 3. tavastländska dialekter (t.ex. Tyrvis), 4. sydösterbottniska dialekter, 5. nord- och mellanösterbottniska dialekter, 6. dialekter i Nordbotten (Lapplands län, t.ex. Kemi, Torneå). De östliga dialekterna är 7. savolaxiska dialekter (det största området) och 8. sydöstliga dialekter (runt Villmanstrand). Kurki (2010) nämner vidare områden som ursprungligen är svenska, såsom Vasatrakten och Finska vikens kust.

Uppfattningen om de två typiska huvudgrupperna, de västliga och de östliga dialekterna, framfördes för över tre hundra år sedan, och anses fortfarande gälla (Rapola 1990:32). Till den västliga gruppen hör alla andra finska dialekter utom de savolaxiska och de sydöstliga dialekterna. Indelningen är emellertid grov och baserar sig på dialektala former som skiljer sig från varandra i väst och öst. (Kurki 2010.) Hit hör enligt Rapola (1990:33-34) t.ex. det äldre fornfinska ljudet δ som senare blev d i standardspråket och motsvaras av r eller l i väst. I öst har δ försvunnit eller blivit v , j eller h . Wiik (2006:64) menar att detta egentligen handlar om stadieväxling av t mellan korta vokaler, t.ex. *pata* : *patan* > *padan*. Först blev den svaga motsvarigheten av t den tonande dentalspiranten δ som senare utvecklades utan påverkan av främmande språk i tre olika riktningar: a) δ (som senare utvecklades till r (*paðan* > *paran*), b) l (*palan*) eller c) bortfall (*pa.an*). Svenskan hade en påverkan på så sätt att δ först blev d (*padan*) och stadieväxlingen sedan försvann så att δ igen blev t (*patan*). Enligt Wiik (a.a) kan det även ha förekommit påverkan från samiska i norra Skandinavien eller något annat språk. Bortfallet utvecklades i sin tur i två motsatta riktningar: a) till j eller v (t.ex. *saje*, *lavun/lajun*) eller b) ett fullständigt bortfall (*paan*). (Wiik 2006:64-65).

Rapola (1990:38) diskuterar även några andra typiska drag som visar kontrasten mellan öst och väst. Västliga former finns t.ex. i Tyrvisdialekten och de flesta andra tavastländska dialekter. Karakteristiska är t.ex. de dialektala motsvarigheterna för *ts* i skriftspråket. *Mettä, kattoo* (för *metsä* och *katsoo*) i väst blir *mehtä, kahtoo* eller *messä, kassoo* i öst. På samma sätt avspeglar öppna diftonger (*nuori ~ nuari, hieno ~ hiano*) enligt Rapola (1990:59) skillnaderna mellan öst och väst. De öppnare varianterna hör till västra Finland, medan *uo, ie, yö* i skriftspråket ursprungligen är östfinska former. De öppnare varianterna har gradvis utvecklats från de tidigare långa vokalerna *oo, öö* och *ee*, som man fortfarande kan finna t.ex. i Tyrvis: *tooli*.

Även Warelius (1985:36–38) nämner de två huvuddialekterna, de väst- och östfinska. Enligt honom är båda indelade i mindre grupper. Det finns ingen klar gräns mellan huvudgrupperna, eftersom dialekterna överlappar och påverkar varandra. De västfinska dialekterna innehåller även ord och former som ursprungligen hör till östfinskan.

3.2 Jämförelse

I detta avsnitt ska jag presentera de olika dialektgrupperna i Finland närmare och jämföra dem med Tyrvisdialekten. Ordningen är inte densamma som i föregående avsnitt. Jag börjar med de tavastländska dialekterna, eftersom Tyrvisdialekten hör till dem. Av samma skäl blir detta kapitel längre än de andra. Därefter behandlar jag dialekterna i sydvästra Finland, Österbotten, norra Finland och östra Finland.

3.2.1 De tavastländska dialekterna

Språket som befolkningen i Tavastland, tavasterna, talar har utvecklats under ett och halvt årtusende, dvs. från början av vår tideräkning till år 1700. Utvecklingen fortgick också efter det. Efter att Helsingfors blev huvudstad i början av 1800-talet flyttade folk närmare Helsingfors från andra orter i Finland. Denna flyttning påverkade också tavasternas dialekt. (Wiik 2006:219).

Den tavastländska stammen och dialekten uppstod enligt Wiik (2006:222) så att folk som hade flyttat in i landet började förlora sina kontakter med kustlandet. De fick inte

längre yttre intryck i samma grad som befolkningen vid kusten. I stället för att få t.ex. skandinaviska och estniska intryck, påverkades tavasternas språk nu av samernas språk.

Tavasterna i Satakunda riktade sitt intresse mot väst, Bottniska vikens kust, där de handlade. Där kom tavasterna i kontakt med västfinnar (sydvästfinnar) och skandinaver/svenskar. (Wiik 2006:222.) Tavasterna i Birkala, i sin tur, riktade sin uppmärksamhet mot nord och väst. De hade sina jaktområden bl.a. i norra delen av övre Satakunda och Sydösterbotten, och idkade handel med Satakunda-Tavastland och vid mynningen av Kumo älv. Mellersta Tavastland var i kontakt med många olika områden via jakt och handel, t.ex. Bottniska viken i väst, Åbo-området i nordväst, Finska viken och västra Nyland i söder, samt Mellersta Finland i norr.

Fortfarande fanns det enligt Wiik (2006:223) en grupp tavaster, nämligen tavasterna i Hollola-regionen som representerade sydösttavasterna. De riktade sin uppmärksamhet mot östra Nyland i sydöst och på det stora savolaxiska området i öst. Karelskan fick en större påverkan här än i andra delar av tavasternas bosättningsområden.

Under åren 1000-1700 utvidgade tavasterna fortfarande sina bostads- och jaktområden. Wiik (2006:223) kallar detta för det andra skiftet hos den tavastländska bosättningen (det första skedde under åren 0-1000).

Den gamla tavastländska dialekten utgör grunden för dagens dialekt i övre Satakunda. Efter att befolkningen i Satakunda hade brett ut sig från det ursprungliga Vammala-området (den södra delen av norra Satakunda) åt olika håll, blandades den ursprungliga befolkningen i Satakunda upp med folk från andra områden. Satakunda-dialekten påverkade då uppkomsten av fyra mellandialekter i sydvästra Finland: a) Björneborgsgruppen, b) Nedre-Satakunda, c) Åbo högländ och d) Somero-Somerniemi-gruppen. (Wiik 2006:224). Birkalatavasternas gamla dialekt bildade i sin tur grunden för de dialekter som idag kallas för de äkta tavastländska dialekterna.

Rapola (1990:118-123) nämner 19 olika tavastländska dialektdrag, te.x.

1. *tt* motsvarar *ts*, t.ex. *mettä* : *mettän*, som i standardfinskan heter *metsä* : *metsän*,
2. det standardfinska *d* motsvaras av *l*, t.ex. *kolassa* (kodassa) 'i kåtan', *lehlet* (lehdet) 'löv',

3. *h* mellan vokaler, t.ex. *nälkähinen* (nälkäinen) 'hungrig',
4. öppna vokaler, t.ex. *nuari* (nuori, 'ung'), *viaras* (vieras, 'främmande'), *tyämiäs* (työmies, 'arbetsman'),
5. långa vokaler, t.ex. *korkee* (korkea, 'hög'), *käskée* (infinitivform käskeä, 'befalla'), *uskoo* (infinitiv uskoa, 'tro'),
6. possessivpronomen *meitin* (meidän, 'vår'), *teitin* (teidän, 'er'), *heitin* (heidän, 'deras'), *meittiä* (meitä, 'oss'), *meitille* (meille, 'för oss'), osv.; och pronomen *toi* (tuo, 'den där'), *noi* (nuo, 'de där').

3.2.2 De sydvästliga dialekterna

Den tavastländska kilen delar det sydvästra dialektområdet itu, i en grupp i norr och en i öster. Kilen går från Tavastland till Åbo. Enligt Wiik (2006:193) kan den norra gruppen delas in i tre och den östra gruppen i två undergrupper.

Befolkningen på det sydvästliga dialektområdet bestod av sådana västfinnar som påverkades starkt av urskandinaver och fornsvenskar under drygt tusen år (ca. år 200-1550). Svenskan påverkade de sydvästliga områdena ända fram till den nya tiden. Befolkningen på kustområdet hade svenska grannar. Därför har skandinaver och svenskar spelat viktig roll vid det sydvästfinska områdets uppkomstprocess. (Wiik 2006:197). Finskspråkiga lärde sig svenska och många blev tvåspråkiga eller svenskspråkiga. Detsamma hände i motsatt riktning: svenskspråkiga lärde sig finska och blev först tvåspråkiga och sedan enspråkigt finska (sydvästfinnar). Enligt Wiik (ibid.) är det sannolikt att dessa processer har gett upphov till de nuvarande sydvästliga dialekterna. Några typiska dialektdrag för dialekterna i sydväst är följande (Rapola 1990:107-113):

1. apokope, t.ex. *pitk* (*pitkä*) 'lång', *teräv* (*terävä*) 'vass', *rautkanjk* (*rautakanki*) 'järnspett',
2. synkope, t.ex. *suamlaine* (suomalainen) 'finsk',
3. långa vokaler blir korta, t.ex. *seippä* (seipäät) ('stakar'), *kala* (kalaa) 'fisk', *tule* (tulee) 'kommer',
4. *tt* motsvarar *ts*, t.ex. *katto* (katsoo) 'tittar',

5. dubbla konsonanter blir enkla, t.ex. *nn*, *mm*, *ll* och *rr* blir *n*, *m*, *l* och *r*, som i *käänä* (käännän) 'vänder, svänger', *paremat* (paremmat) 'bättre', *maaline* (maallinen) 'jordisk', *ymmäryys* (ymmärrys) 'förstånd',
6. vokalsammansättningarna *ua/yä*, *ia/iä* blir först långa vokaler (*uu*, *yy*, *ii*) och därefter korta, dvs. *u*, *y*, *i*, t.ex. *assu* (asua) 'att bo', *näkky* (näkyä) 'synas', *merkki* (merkkiä) 'märke', *sotti* (sotia) 'kriga'

Sydvästra Finland, Mellersta Österbotten och Tornedalen har vissa gemensamma dialektdrag. Enligt Wiik (2006:203) är det sannolikt att sydvästfinnar under århundraden har flyttat till dessa områden. Sydvästliga intryck har spridits speciellt norrut (Österbotten och Tornedalen) och sydösterut (Sydöstfinland). Wiik (2006:204) tillägger att även Ingermanland sannolikt har fått sydvästliga drag, bl.a. den speciella sydvästliga geminationen. Också Åbo har fått tavastländska inflytelser.

Den sydvästliga dialekten har enligt Wiik (2006:87) uppstått i den situationen, då den ursprungliga finskspråkiga befolkningen i sydvästra Finland kom i kontakt med den svenskspråkiga (fornsvenska/skandinaviska) befolkningen från Sverige. De svenskspråkiga bildade en elitklass och de finskspråkiga den vanliga allmogen.

3.2.3 De sydösterbottniska dialekterna

Sydösterbotten hörde till ett gemensamt kulturområde för hela den sydvästra kusten under flera årtusenden. En västfinsk stam befolkade området från västra Nyland till Sydösterbotten fortfarande ca. år 200. (Wiik 2006:289.) Under folkvandringstiden var Sydösterbotten ett av de mest förmögna områdena i Finland. Då blev den skandinaviska inflytelsen starkare och Wiik (2006:290) antar att Sydösterbotten utvecklades till ett tvåspråkigt område med finska och skandinaviska. Dessutom var Sydösterbotten i kontakt med Tavastland och Satakunda. Under åren 600-800 blev Sydösterbotten fattigare och därefter nästan öde år 900. Senare kom dit nybyggare speciellt från Satakunda och Birkala, men också från Sverige. På 1200-talet, då Novgorod hade kontrollen över pälsaffärer, kom även karelare till Sydösterbotten. (Wiik 2006:290f.)

De sydösterbottniska dialekterna ligger i korsningen mellan fyra olika språk/dialekter: savolaxiska, nordtavastländska, dialekten i Övre-Satakunda och svenska, av vilka

savolaxiskan starkast har påverkat de östliga delarna av Sydösterbotten. Nordtavastländskan påverkade de sydöstra delarna, dialekten i Övre-Satakunda de sydvästra och svenskan de västra delarna av Sydösterbotten. (Wiik 2006:292).

Den sydösterbottniska dialekten är en mer sammanhängande dialekt än de föregående och dialektområdet har klara gränser. Rapola (1990:125) antar att de tidigaste resorna till Österbotten från Sydvästra Finland och Övre Satakunda riktades först hit och sedan längre bort. Nykomlingarna befolkade så småningom området. Därtill antar Rapola att den finska befolkningen har blivit en ”familj” med sin karakteristiskt energiska och breda dialekt. Rapola (1990: 125-128) ger t.ex. följande exempel på sydösterbottniska dialektdrag:

1. *r* motsvarar standardfinskans *d*: *teiräl laros* (teidän ladossa) ’i er lada’, *puh(u)ras* (puhdas) ’ren’,
2. *Jalaat* (jalat) ’fötterna’, *araat* (arat) ’ömma’, *haloot* (halot) ’ved’, *poluut* (polut) ’stiggar’,
3. *tt* motsvarar *ts*,
4. inessiv slutar med *s*, t.ex. *maas* (maassa) ’i marken’, *taloos* (talossa) ’i huset’, men i vissa pronomen och possessivsuffix förekommer *hna*, *hnä*, t.ex. *mih(i)nä* (missä) ’var’, *joh(o)na* (jossa) ’var’, *päähnäni* (päässäni) ’i mitt huvud’, *tuvahnansa* (tuvassaan) ’i sin stuga’. Detta drag förekommer endast i Södra Österbotten. En avlägsen motsvarighet finns i Södra Estland, där t.ex. sådana dialektala former som *kylähn*, *kyläh* eller *kylän* (kylässä) ’i byn’ förekommer,
5. *h* mellan vokaler, t.ex. *rikkahus* (rikkaus) ’rikedom’, *tervehys* (terveys) ’hälsan’, *lampahia* (lampaista) ’får’, *nälkähinen* (nälkäinen) ’hungrig’. I vissa fall har vokalen efter *h* fallit bort, t.ex. *seipähät* eller *seiphät* (seipäät) ’stakar’, *kirvhet* (kirveet) ’yxor’,
6. diftongerna *oa*, *öä*, *ea*, *eä* har i vissa fall blivit *ua*, *yä*, *ia* och *iä*, t.ex. *tekua* (tekee) ’gör’, *lähtyä* (lähteä) ’gå’, *val(a)kia* (valkea) ’eld’, *syl(y)kiä* (sylkeä) ’spotta’

3.2.4 De nord- och mellanösterbottniska dialekterna

Dialektområdet i Norra och Mellersta Österbotten formar en helhet med vertikala och horisontella gränser. De förstnämnda går parallellt med kusten och de horisontella är parallella med älvarna. De horisontella gränserna reflekterar skiften då folk kom söderifrån, medan de vertikala gränserna visar befolkningens ankomst österifrån, närmast från Savolax. (Wiik 2006:299). Dialektområdet i Nord- och Mellanösterbotten kan ses som ett blandningsområde vad det gäller befolkning och dialekter (Wiik 2006:299-300).

Enligt Wiik (2006:302) finns det fyra viktiga perioder i områdets historia: 1) det samiska, 2) det samiskt-sydösterbottniska, 3) den medeltida bosättningen och 4) den savolaxiska expansionen. Rapola (1990:129-131) nämner 17 dialektdrag, t.ex.:

1. inessiv, t.ex. *täsä paikasa* (tässä paikassa) 'på denna plats'
2. *j* mellan två vokaler, t.ex. *korkija* (korkea) 'hög', *valakija* (valkea) 'eld', *hirvijä* (hirveä) 'grym'
3. mellanvokaler, t.ex.: *vanaha* (vanha) 'gammal', *kylymä* (kylmä) 'kall', *jalaka* (jalka) 'fot', *kirija* (kirja) 'bok', *palijo* (paljon) 'mycket',
4. *h* mellan vokaler: *jokahinen* (jokainen) 'var och en'
5. *mehtä* : *mehtän* som i standardfinskan heter *metsä* : *metsän*.

3.2.5 De nordfinska dialekterna

Den finskspråkiga befolkningen kom till norra Finland från alla håll i Finland rätt sent; fram till dess bodde det endast samerna i norra Finland. Wiik (2006:341) konstaterar att det enligt de nuförtida nordfinska dialektdragen är möjligt att dra slutsatser om varifrån dagens nordfinnar har kommit. De flesta är enligt Wiik (ibid.) från norra och mellersta Österbotten. En annan stor grupp är från Övre-Satakunda och Tavastland. De nordfinska dialekterna har inget kärnområde utan dialektdragen har spridit sig runt om norra Finland (Wiik 2006:343). Det tätaste området för de nordfinska dialektdragen ligger i Torneå, Ylitornio och Kemijoki. Utanför det nordfinska området förekommer

nordfinska dialektdrag i Nord- och Mellanösterbotten, Sydösterbotten och Nedre-Satakunda. Wiik (ibid.) antar att de flesta invånarna har kommit till norra Finland från dessa regioner och tagit sina egna dialektdrag som senare har utvecklats till typiska nordfinska drag.

Det mest typiska nordfinska draget anses vara ett extra *h* (t.ex. *lamphaat* 'får', *talhoon* 'i huset' (Wiik 2006:345).

Enligt Rapola (1990:131-134) förekommer 20 nordfinska dialektdrag, t.ex. följande:

1. *tt* motsvarar *ts*, t.e.x. *mettä*, *karitta*, i standardfinskan *metsä* 'skog', *karitsa* 'lamm'.
2. *noussa*, *juossa*, *pessä* i Kemidialekten, i stället för standardfinskans *nousta* 'stiga', *juosta* 'springa', *pestä* 'tvätta'
3. speciellt i Tornedialekten förkortas dubblanasaler och –likvidor på samma sätt som i sydvästliga dialekter, t.ex. *täynä* (täynnä) 'full', *kuolu* (kuollut) 'död', *ymmäry*s (ymmärrys) 'förstånd', *huomena* (huomenna) 'imorgon'.
4. *v* försvinner framförallt bredvid *u* och *y*: *sau* (savu) 'rök', *siu* (sivu) 'sida', *suanto* (suvanto) 'lugnvatten', *syä* (syvä) 'djup'; ställvis också vid *o*: *heonen* (hevonen) 'häst',
5. *mie*, *sie*; *met*, *tet*, *het*; *meän*, *teän*, *heän* som motsvarar standardfinskans possessiva pronomen *minä* ('jag'), *sinä* ('du'), *me* ('vi'), *te* ('ni'), *he* ('de'), *meidän* ('vår'), *teidän* ('er') och *heidän* ('deras'),
6. inessiv *-ssa*, *-ssä*, utom i södra delen av Kemidialekten, där området för den mellan- och nordösterbottniska *sa*-ändelsen fortsätter.

3.2.6 De savolaxiska dialekterna

Det savolaxiska dialektområdet kan enligt Wiik (2006:357-364) delas in i tre grupper nordsavolaxiska, mellansavolaxiska och sydsavolaxiska dialekter, eller bara i en nordlig och sydlig grupp. Hormia (1970:9) konstaterar att de savolaxiska dialekterna utgör nästan hela det östfinska området.

Rapola (1990: 135-137) presenterar 12 drag, t.ex.:

1. så kallad diftongreducing, t.ex. *aeka* (aika) 'tid', *laolaa* (laulaa) 'sjunga',
2. den följande konsonanten palataliseras: *lohkas'ta* (lohkaista) 'bryta loss', *sanol'la* (sanoilla) 'med ord', *annoń* (annoin) 'jag gav',
3. *i* i slutet av ordet försvinner: *ves'* (vesi) 'vatten', *tul'* (tuli) 'kom'; detta varierar dock i olika regioner, i söder *sorm* (sormi) 'finger', mer norrut *sormi*, osv.
4. *soaha* eller *suaha* (saada) 'få', *jeähä* t. *jäähä* (jäädä) 'stanna'
5. mellanvokaler, t.ex. *juluma* t. *juloma* (julma) 'grym', *silimä* t. *silemä* (silmä) 'öga', *vanaha* (vanha) 'gammal'.
6. dubbla konsonanter, t.ex. *halakkiima* (halkeama) 'spricka', *silimmään* (silämään) 'i ögonen', *Kuopijjoon* (Kuopioon) 'till Kuopio'.

3.2.7 De sydöstliga dialekterna

De sydöstliga dialekterna är de dialekter som talades i det sydöstra Finland före det andra världskriget och som fortfarande efter landavträdelsen talas på ett inskränkt område i Villmanstrand-Imatra-regionen (Wiik 2006:403). Enligt Wiik (2006:404) uppkom finska stam som i Finland kallas för karelarna och vars dialekt kallas för den sydöstfinska dialekten, för ca. 1000 år sedan i Ladoga-området. Området blev karelskt och en ny fornkarelsk dialekt var född (Wiik 2006:406).

Rapola (1990:140-145) nämner 35 drag, t.ex.:

1. *syöp* (syöpi, syö) 'äter', *juop* (juopi, juo) 'dricker', *saap* t. *soap* (saapi, saa) 'får',
2. *saaha* t. *soaha* (saada), *jäähä* t. *jeähä* (jäädä), jfr. de savolaxiska dialekterna,
3. *ruoka* : *ruua(n)* t. *ruuvan* t. *ruvvan*, i standardfinskan *ruoka* : *ruoan*
4. *tullo* t. *tulluo* (tulee) 'kommer', *näkköö* t. *näkkyö* (näkyö) 'syns'
5. possessivpronomen *mie* och *sie*, *miul* och *siul*, *myö*, *työ*, *hyö*

6. *ts* har bevarats, t.ex. *metsä* ('skog'), *itse* ('själv'), även om *messä* : *messän* osv. ibland förekommer.

3.3 Sammanfattning

De finska dialekterna håller på att närma sig standardspråket men har ändå vissa skiljande drag. I vissa fall kan man höra varifrån någon kommer. De savolaxiska och nordfinska dialekterna är ganska annorlunda än t.ex. de tavastländska dialekterna. Det som mest skiljer de nordfinska dialekterna från andra finska dialekter är ett extra *h* inom ord, t.ex. *lamphaat* (lampaat). Ett särdrag hos de östfinska (savolaxiska och sydöstra) dialekterna är diftongerna, t.ex. *soaha* (saada), *moa* (maa). Schwa-vokalen (en inskottsvokal inom ord) är vanlig i Savolax. Inessivformen (-*ssa*/*-ssä*) uttalas -*sa*/*-sä* i de västliga dialekterna medan den i de nordfinska dialekterna är både -*ssa*/*-ssä* eller -*sa*/*-sä*. I sydösterbottniska dialekter finns formen *kylähmäni* (kylässäni 'i min by').

4 Inlåning av ord

I detta kapitel presenterar jag de viktigaste fenomenen som gäller lånord. De är inlåning av ord, transferens och interferens samt lånordens förändring. Kapitlet bygger främst på Grönholms avhandling om svenska lånord i Åbodialekten. Presentationen är kort och komprimerad. Jag tar upp endast det viktigaste för att ge en bild av inlåningen av ord. Exempelen är från dialekten i Åbo.

4.1 Transferens och interferens

Språkkontakt förutsätter att det finns ett språkligt samfund där det uppstår interaktion mellan åtminstone två olika språk. Individer med sina värderingar och ett normerat samfund som använder språket står alltid bakom språkliga förändringar. De bestämmer antalet och riktningen för förändringarna. Enligt Grönholm (1988: 22) betyder **transferens** att begrepp flyttas från ett språk till ett annat. Transferensen från svenska till finska verkar bero på ovannämnda förhållanden på grund av det stora antalet svenska lånord i dialekten i Åbo kan man anta att språkkontakten har varit fast till sin natur och pågått länge.

Statusförhållandena mellan språk och andra faktorer i samhället kan förorsaka även sammanblandning av språk. För att nå en viss social status kan man lära sig ett språk med högre status fortfarande i vuxen ålder. Då förenklas språket som inlärs lätt och påverkas även av modersmålet, vilket kallas för **interferens** (Grönholm 1988: 23ff.). T.ex. i Åbo har i det gemensamma språkliga samfundet förekommit interferens dubbelriktat från båda språken, dvs. från svenska till finska och tvärtom. Svenskan har kunnat få fonetiska, lexikaliska eller semantiska lån från finskan, vilka i sin tur lånas tillbaka till dialekten i Åbo, t.ex. det finlandssvenska *p:et* (fonetiskt inflytande) → sv. *bämba* > f.sv. *pämpa* → Åbo: *pämpätä*.

Vid morfologisk interferens gäller påverkan både egna ordkonstruktioner och grammatisk interferens, dvs. att modersmålets böjningssystem tillämpas på lånord. Lånord anpassas till modersmålets ordkonstruktioner (se Weinreich 1977) eller också inlånas sådana ord som strukturellt liknar ord i modersmålet. Som exempel kan nämnas *katerooppi* i finska dialekter (< sv. *garderob*; se Takala 1986) med vokaländelser och

två tvåstaviga takter från finskan. Oftast anpassas lånorden till lätta och/eller produktiva böjningsformer, t.ex. unga inlånade substantiv som *vitsi*, *trendi* har fått *i*-böjning.

Lexikalisk interferens kan vara associativ eller analogisk. Både fonetiska och innehållsliga associationer kan spela en roll. Lexikalisk interferens kan också leda till att formen eller innehållet hos två ord fusioneras. Sådana fall kan vara morfologiska kontaminationer, t.ex. *svookerska* < sv. *svåger* + *svägerska*, eller morfosemantiska kontaminationer där enheterna som påverkat är från både utgångsspråket och målspråket eller endast från utgångsspråket.

4.2 Lånord

Grönholm (1988:18f.) konstaterar att lånord kan dateras enligt sin spridning, även om detta inte ensamt räcker till. Man kan förvänta sig att de lånord som har spridits vidast är de äldsta i dialekten. Men även unga expansiva lån kan spridas snabbt. T.ex. nyord som hör till hushållet eller klädseln antas ha spridits via de svenskspråkiga tjänstemännen till hela språkområdet fortfarande på 1800-talet. Några yngre lånord har varit mycket expansiva och är bekanta från alla finska dialekter.

Vid sidan av uppgifter om spridningen kan man ha nytta av information om svenskarnas immigration och svenskans äldre språkförhållanden då man tidfäster lånord. Både fonologiska och morfologiska drag samt kunskaper om ordförrådets utveckling och ordens betydelser hjälper vid slutledning. Enligt bosättningshistorien är svenska lånord medeltida eller yngre. Det framgår av att de flesta lånord sannolikt härstammar från finlandssvenska dialekter, och därför inte kan vara äldre än medeltida. Ett annat bevis är lånord där äldre diftonger representeras av långa vokaler; denna förändring hade skett i svenskan redan under medeltiden. (Grönholm 1988:20.)

Det är lättare att datera sådana lånord i vilka man tydligt kan se förändringar som skett under medeltiden eller senare i modern tid. På detta ger Grönholm (1988:20) sådana exempel som *krouvi*, *planninki*, *pooka*. I det sistnämnda exemplet finns en lång vokal i den första stavelsen (sv. *båge*, f.sv. *bå:ga*). Utvecklingen av det svenska ordförrådet underlättar också dateringen: t.ex. de nya formerna *grädde*, *flinta*, *vind* har kommit till språket under fornsvensk tid (Grönholm 1988:21).

Då man tar reda på lånordens etymologi genom att jämföra ljudformen och betydelsen för den ursprungliga svenska formen och lånordet samt analysera förändringar som skett får man också fram intressant information om kultur och människor som har använt språket.

4.3 Integration av lånord

Integrations- eller adapteringsnivån hos lånord som har stabiliserats i målspråkets kärnlexikon kan variera. Det leder till variation i mängden av och kvaliteten hos interferens som förorsakats av målspråket. Adapteringen av lånade enheter (från utgångsspråket till målspråket) bildar ett **integrationskontinuum**. I början av kontinuumet finns de lexem som inte har anpassats (t.ex. interjektioner eller adverb). Ibland förorsakar de inlånade enheterna strukturella förändringar i målspråkets ordfält. Även dessa förändringar som kan ses som en omdisponering av ordfält bildar ett integrationskontinuum. (Grönholm 1988:28-29).

Fonologiska enheter och system spelar en roll vid de främmande dragens adaptering. Obekanta fonemen brukar ersättas med ett i modersmålet bekant fonem. Som exempel ger Grönholm (1988:27) det svenska ordet *bjuda* där *d*:et har ersatts med en konsonant som är mer bekant i finska dialekter: *piurata*, *pjuurata*, *piutata*, *piuvata*. I formen *piudata* (som har bevarats bara i några dialekter) är det frågan om fonetisk interferens från det främmande språket. Fonetisk interferens förekommer ibland också i västliga dialekter där svenskans konsonantförbindelser har bevarats: t.ex. finska dialekter: *flikka*, *plikka*.

Interjektionslån är alltid morfologiskt oanpassade och består av fristående utrop, hälsningar, svordomar och andra dylika uttryck. Anpassningen har inte varit nödvändig i samband med sådana här partiklar eftersom orden inte böjs. Interjektioner är snarlika i olika språk vilket gör det svårt att visa upplåningsriktningen. (Grönholm 1988:282-283).

4.4 Betydelseförändring av lånord

Betydelseförändringen av lånord kan vara endast kvalitativ och gälla förändringar i ordets prestige. Betydelsens omfång inskränks, utvidgas, flyttar på sig eller blandas upp när betydelsen förändras. Att omfånget flyttar på sig betyder att den gamla och den nya betydelsen inte täcker varandra. Inskränkning betyder att lånordets betydelse får en begränsande tilläggskomponent då betydelsen preciseras, och utvidgning betyder att den begränsande komponenten försvinner och betydelsen blir otydligare. Utvidgningar av två eller flera betydelser, ofta lexem från både utgångsspråket och målspråket, kan sammanblandas och förenas så att den nya betydelsen får komponenter från båda språken, men komponenter kan också lämnas bort från båda språken. Den nya betydelsens extension, dvs. denotationsområde, kan bli skarpare eller mer glidande gränser än den gamla betydelsen. (Grönholm 1988:290).

Alla betydelseförändringar hör enligt Grönholm (1988:301ff.) naturligtvis inte tydligt till övergång, inskränkning eller utvidgning etc. Om man med övergång avser att den gamla och den nya betydelsen inte alls täcker varandra, måste man benämna sådana fall där betydelser flyttar delvis eller gradvis för **glidande**. De glidande betydelserna täcker delvis varandras betydelseområden, och har delvis fått nya komponenter o.d. Egentligen handlar det om associationskedjor där ett drag föder en ny (t.ex. parallell eller motsatt) association. Resultatet kan vara semem för ett och samma lånord som representerar olika skiften i kedjor och vars omfång har utvidgats eller inskränkts i jämförelse med originalets betydelse. En delvis övergång av betydelsen förknippas ofta med olika förändringar som sker i samhället, t.ex. inom ekonomi eller byggnadsteknik.

Ords betydelser kan förändras beroende på kontext. Betydelsegränser kan glida och ord kan vara polysemiska. Då sker ofta förändringar eftersom orden lätt kan flyttas ofullständigt eller avbrutet från generation till generation. Transferensen från ett språk till ett annat sker ofullständigt vid lånord om originalets betydelse inte är helt bekant. (Grönholm 1988:287).

4.5 Betydelseförflyttning

Enligt Grönholm (1988:292) är **metafor** en av de viktigaste typerna av betydelseförflyttning. Oftast innebär metaforen övergång som sker på grund av likadana begrepp eller analogi, t.ex. den finska *Otava* som ursprungligen betydde ett slags laxnät och senare stjärnfiguren som liknar detta nät. Vid upplåningsprocesser, och generellt i språket, är metaforiska förändringar vanliga. Metaforiska, stabiliserade betydelser kan skapa modeller och medföra analogiskt nya likriktade metaforer. (Grönholm 1988:292).

Övergång av betydelser kan också bygga på omedelbar kontakt eller ett slags delhelhetförhållande. **Metonymiska** förhållanden kan vara t.ex. tids-, rums- eller orsakförhållanden. En vanlig metonymisk övergång sker från funktionen till funktionens produkt, beteckningen för föremålet eller den verksamma personen. I princip är skillnaden mellan metonym och metafor den att metonymen baserar sig på betydelseförändringar följda av omedelbar kontakt mellan referenser, medan metaforisk kontakt kan vara enbart associativ. Man kan använda benämningen **betydelsekontakt** för relationen. Den metonymiska associationen ligger bakom t.ex. betydelsen för det finska ordet *kieli* som står för både 'språk' och 'tunga'. Metonymiska övergångar är emellertid sällsynta vid lånord i jämförelse med metaforer. Metonymi utnyttjas oftast vid klädsel och kroppsdelar som är förknippade med klädsel. Ett exempel från finska dialekter är *plakkari* 'ficka', vars svenska original har betytt 'byxor' (< finlandssvenska dialekter: *brakkor*). (Grönholm 1988:300-301.)

Vid glidande betydelser som täcker delvis varandras betydelseområden och delvis har fått nya komponenter o.d. handlar det om associationskedjor där ett drag föder en ny (t.ex. parallell eller motsatt) association. En partiell övergång av betydelsen förknippas ofta med förändringar som sker i samhället, näringslivet eller t.ex. byggnadstekniken. Mycket vanlig är den delvisa glidningen vid emotionella och negativt laddade ord, t.ex. ordet *jöö*, som har bevarat sin känsloladdning även om originalets (svensk dialekt: *gö*) betydelse 'oväsen, rop, oljud' har förändrats till 'disciplin, ordning' i frasen 'pitää jöötä'. (Grönholm 1988:301-303).

Semantiskt fasta syntagmer bildas ofta av ett substantiv med sina attribut och delar av ett sammansatt ord. Vid **elliptisk** övergång får en del av syntagmen betydelsen för hela syntagmet. Ellipsens riktning kan gå från höger till vänster (bortfall av basdelen) eller från vänster till höger (bortfall av första delen). En del av ellipserna i svenska lånord i

Åbo-dialekten har uppstått redan i utgångsspråket, t.ex. *halssi* 'källarhall' < sv. *källarhals* > fi.sv. d. *hals*. De flesta elliptiska bortfallen i Åbo-dialekten har skett så att den första delen (den främmande komponenten) av ett sammansatt ord har bevarats och fått hela betydelsen: sv. *träckelgarn* → *trokkelilanka* 'träckeltråd' > *trokkel*, *vegamössa* → *veekalakki* 'keps' > *veeka*. Ellipserna är helt stabiliserade i dialekten, även om man parallellt med dem också använder de mer primära sammansatta orden. (Grönholm 1988: 304).

I flera olika språk finns en företeelse som kallas **parallell semantisk utveckling**. En av företeelsens typer är förknippad med synonymer. Om en av synonymerna får en förändrad betydelse, t.ex. blir symbolisk, drar den med sig också andra synonymer inom samma betydelsefält. (Grönholm 1988:304-305). Det yngre lånordet kan få alla sememen av det äldre lånet, det primära och t.ex. metaforiskt utvecklat, även om det yngre lånets original hade bara ett oförändrat semem. Grönholm (1988:305) ger följande exempel: sv. *ankarstock* > 'bröd' → *ankkastokka* 'vetebröd', *ankarstång* → *ankastonki* 'vetebröd'. Lånets semantiska analogi med det metaforiska sememet av lånet *ankkastokka* är logisk eftersom bara några få mycket gamla män känner till den primära betydelsen 'ankars stock'. Annan orsak av övergång är den ljudliga likheten av de båda svenska originalen, vilket har kunnat skapa uppfattningar om identiska innebörden. Ett parallellt fall är den semantiska assimilationen av lånen *länkti* och *lonka* 'vetelängd'. Från det svenska substantivet *längd* med två semem 'pituus' > 'pitko' har bara den metaforiska betydelsen lånats: *länkti* 'pitko'. Senare lånades *lonka* och dess betydelse flyttades analogiskt direkt till 'pitko' även om dess etymologisk motsvarighet betyder i nysvenska och mestadels i finlandssvenska dialekter enbart 'pituus', jfr. sv. *längd* 'pituus' > 'pitko' → *länkti* 'pitko'; *långa* 'pituus' → *lonka* 'pitko'. Språktalaren ska känna till de primära betydelseerna av utgångsspråkets original för att kunna bilda en ovannämnd analogisk och semantisk parallell. Ord i betydelsefälten 'vetebröd' i målspråket Åbo-dialekt är möjligen analogiska modeller.

4.6 Betydelseutvidgning

Jämför man lånord med motsvarande ord i nysvenska, kan man få fram flera utvidningsfall. Det är emellertid sannolikt att en del av dessa baserar sig på en vidare betydelse som har utvecklats redan på äldre stadier av finlandssvenska dialekter. Till

ändringar som har skett först i målspråket hör t.ex. fi.sv.d. *skifäl*, sv. *skyffel* → Åbo *kiffeli* 'skyffel' > 'en liten spade' (i Tyrvis heter den här lilla spaden *sihveli* eller *kihveli*; *kihveli* betyder en större spade för grävande, medan *sihveli* används för att ta bort aska från spisen). Ljudvarianten *siffeli* är delvis lexikaliserad och har endast den primära betydelsen 'sopskyffel'. (Grönholm 1988:313).

4.7 Betydelseinskränkning

Betydelseinskränkning beror för det mesta på tendensen att låna in nya uttryck, vilket leder till att betydelseomfånget för synonyma uttryck inskränks. Då kan också ursprungliga ord inom samma betydelsefält få en inskränkt betydelse. Även i äldre finska lånord finns det flera exempel på fall där lånordets betydelse har specialiserats samtidigt som betydelsen eller bruket av det synonyma ursprungliga ordet har förändrats, t.ex. det germanska lånordet *äiti* 'moder' har ändrat området för ordet *emä* 'hona', och det germanska lånordet *neula* 'nål' har ändrat funktionen av det äldre ordet *äimä* (Grönholm 1988:315).

4.8 Sammanblandning av betydelse: Kontaminationer

Morfologiska kontaminationer, som uppstår när två ord i utgångsspråket sammanblandas, ändrar inte sin betydelse, eftersom orden som kontamineras fonetiskt och semantiskt ligger nära varandra (Grönholm 1988:308f.).

Ju mer lika synonyma ord eller ord inom ett och samma betydelsefält är även fonetiskt, desto lättare är det för talaren att söka efter eller komma på andra ord och alternativ, om hon/han inte helt behärskar det främmande ordet, t.ex. sv. *omsurning* + *spärning* → Åbo *ompsärrinki* 'tillslutare, kork'. Om det finns betydelseskillnader mellan originalen verkar det kontaminerade lånet få den betydelse som är mest lika originalets betydelse (*ottanteeli*, *svooperska*). En egentlig (metonymisk) betydelseövergång sker endast i vissa särskilda fall, t.ex. just vid lånet *ompsärrinki* där beteckningen på verksamheten förändrats till beteckningen på föremålet. (Grönholm 1988:309).

Morfosemantiska kontaminationer som baserar sig på utgångs- och målspråket är t.ex. kontaminationer som utgör fonetisk och morfologisk sammanblandning mellan det

svenska ord i original och lånordet som tidigare lånats från svenskan, t.ex. TM *flintta* < sv. *slinta* + TM *vinnta* (Grönholm 1988:309).

5 Svenska lånord i finskan

I detta kapitel kommer jag redogöra närmare för svenska lånord i finskan. Först diskuterar jag lån i finskan generellt och därefter lån i dialekter (för det mesta Åbo-dialekt).

5.1 Svenska lånord i standardfinska

Detta avsnitt baserar sig främst på Häkkinen (2002:24ff.). Häkkinen har skrivit om kontakten mellan finska och svenska samt om svenskans inflytande på finskan. Hon har visat hur svenskan har påverkat finskan och att denna påverkan har varit starkare än påverkan från andra språk. Den långa gemensamma (kultur)historien resulterar i att det finns tusentals svenska lånord i finskan och några av dem har modifierats så att de inte längre identifieras som svenska ord.

Häkkinen (2002:24) börjar från stenåldern då de språkliga förfäderna till dagens finnar bodde i Finland och i södra Skandinavien. Under vikingatiden, samtidigt med utvecklingen av svenska språket, uppkom de viktigaste dialektområdena i Finland, dvs. Egentliga Finland, Tavastland, Satakunda och Östra Finland.

Enligt Häkkinen (2002:24) kan de första kontakterna mellan finska och svenska dateras till vikingatiden, då skandinaviska handelsmän kom till Finland. Dessutom är det möjligt att vikingarna tog östersjöfinska fångar eller att de hade finska kompanjoner. Om det sistnämnda bevittnar utländska mynt och föremål på gamla handelsplatser. Men även om de två språken har haft kontakt sedan vikingatiden och man kan anta att finskan har fått lånord från svenskan på den tiden (t.ex. *hunaja* 'honung', *kupari* 'koppar', *santa* 'sand'), kan man inte utan skriftliga finska källor bekräfta att påverkan på det skriftliga språket har börjat redan då, före medeltiden.

5.1.1 Religion, kyrka och rättsväsende

Den andra faktorn som har gynnat kontakten mellan svenskan och finskan är religionen, dvs. den lutherska läran. Kristendomen antas ha kommit till Finland med utländska handelsmän. Under 1100-talet var det dock den katolska kyrkan som rådde. Därigenom

blev finnarna bekanta med nya religiösa företeelser, begrepp och lånord, t.ex. *enkeli* 'engel', *sielu* 'själ', *synti* 'synd', *kirkko* 'kyrka', *kappeli* 'kapell'. Klosterväsendet hör till den katolska kyrkan och med det kom nya ord: *munkki* 'munk', *nunna* 'nunna', *kaapu* 'kåpa'. Det nuförtida uttrycket *totta maar* eller *kyl maar*, som enligt Häkkinen betyder att "man menar någonting på allvar", kommer från det medeltida bruket att svära vid Jungfru Maria. Jordbruket utvecklades och i klostren odlades nya produkter: *kaali* 'kål', *yrtti* 'ört', *aaprotti* 'åbrodd', *kumina* 'kummin', *tilli* 'dill'. Med den kristna kalendern kom nya tidsbestämningar. I stället för att indela tiden enligt månfaser, delades den in i sex arbetsdagar och helgdagen (söndag).

Från och med 1323 ända till kriget mellan Sverige och Ryssland 1809 hörde Finland till Sverige. Det finska lagspråket fick nya begrepp: i *raastupa* 'rådstuga' arbetade *laamanni* 'lagman' och *tuomari* 'domare' som enligt *laki* 'lagen' avkunnade dom till *ryöväri* 'rövare' och hotade med *pyöveli* 'bövel'.

5.1.2 Namn

Från fornsvenskan fick finskan namn på sex veckodagar (*sunnuntai*, *maanantai*, *tiistai*, *torstai*, *perjantai*, *lauantai*), men *keskiviikko* 'onsdag' följer det germanska eller skandinaviska mönstret. Därtill gick de gamla finska dopnamnen igenom en grundlig förändring. Genom frivilligt eller tvångsdop övergavs den hedniska tron och de ursprungliga förnamnen, och istället prioriterades "namn efter helgon och bibliska gestalter". Senare, på slutet av 1800-talet, har de äkta finska förnamnen (t.ex. *Aino*, *Väinö*) kommit till den officiella namndagskalendern. (Häkkinen 2002:26-27).

De första finska städerna grundades på gamla handelsplatser. Åbo är den äldsta; staden var centrum för den katolska kyrkan och för den världsliga administrationen redan på 1100-talet. På finska är namnet *Turku*, som betyder 'marknadsplats'. Andra medeltida städer i Finland var *Rauma* (Raumo), *Naantali* (Nådendal), *Porvoo* (Borgå), *Ulvila* (Ulfsby) och *Viipuri* (Viborg). (Häkkinen 2002:27).

5.1.3 Stadskultur, byggande och arbetsmetoder

Till medeltida lånord från svenskan hör dessutom *portti* 'port', *muuri* 'mur', *muurata* 'mura', *tiili* 'tegel', *maalata* 'måla', *torni* 'torn'. Dessa är ett tecken på nya drag i den finska byggnadsbranschen. I stället för att bygga trähus, byggde man av sten och tegel. (Häkkinen 2002:27).

Samhället förändrades då folket flyttade från landet till städerna. Det bildades olika samhällsgrupper: *porvari* 'borgare', *maalari* 'målare', *nikkari* 'snickare', *pakari* 'bagare', *värjäri* 'färgare', *kolari* 'kolare', *kippari* 'skeppare', *leikari* 'lekare', *piipari* 'pipare'. Män i överklassen, *aateli* 'adel', kallades för *herra* 'herre'. Med handeln kom köpmän som kallades *kesti* 'gäst', som övernattade i *kestikievari* 'gästgiveri' eller *helperi* 'härbärke'. Med köpmän, i sin tur, kom nya betalningsmedel: *penninki* 'penning', *äyri* 'öre', och för att bevisa betalningen *kuitti* 'kvitto'. Produkter fanns i *kannu* 'kanna', *pikari* 'bägar', *tuoppi* 'stop', *tynnyri* 'tunna', *vati* 'fat', och vikten (*vihti*) mättes med måttenheter som *aami* 'åm', *kippunta* 'skeppund', *leiviskä* 'lispund', och föremål som *puntari* 'pyndare', *vaaka* 'våg'. (Häkkinen 2002:28).

Enligt Häkkinen (2002:28) mötte kusttrakternas invånare i västra och södra Finland samt i skärgården svenskspråkiga invandrare under 1100-talet, vilket ledde till språkliga kontakter. Med invandrarna kom även denna gång nya arbetsmetoder. Säd malades i *mylly* (fornsv. mylla 'kvarn') och förvarades i *laari* 'lår'. Råttor (fi. *rotta*) trivdes i kvarnar och för att bekämpa dem hade man katter (*katti*).

De ovan nämnda svenska lånorden är exempel från 1500-talets finskspråkiga källor, t.ex. Mikael Agricolas verk. Enligt Häkkinen (2002:29) verkar orden "vara hemmastadda i 1500-talets skriftfinska", även om de eventuellt har blivit lånade redan tidigare. Mikael Agricola började skapa och utforma det finska skriftspråket på 1540-talet, i slutet av medeltiden. Religiösa texter översattes från tyska, svenska och latin. Meningen var att bevara innehållet och strukturen oförändrade om bara möjligt. Detta betydde direkt ord-för-ord- översättning, vilket ledde till förfinskan främmande språkliga drag, konstruktioner och ord.

5.1.4 Förfinskningen av lånord

Under 1800-talet (eller i början av 1900-talet) genomfördes en förfinskning där de tydligaste sveticismerna ersattes med finska motsvarigheter eller modifierades så att de passade bättre in i finskans fonologiska och fonotaktiska system. Modifieringen gällde t.ex. konsonantförbindelser och tonande klusiler. Med tiden har konsonantförbindelser i början av ord (*prinsessa*, *trumpetti*) och kombinationer av tre olika konsonanter (*kompromissi*, *teksti*) dock kommit tillbaka till finskan. (Häkkinen 2002:29-30).

I äldre finska fanns inte ordstammar som slutade på konsonant, vilket ledde till att enstaviga svenska ordstammar fick en extra vokal i slutet. T.ex. från svenskan har lånats ord som *soosi* 'sås', *viili* 'fil'. (Häkkinen 2002:30).

Häkkinen (2002:30) delar in modifierade lånord i tre centrala ämneskretsar: mat och bakverk, byggnader och inredning, det finska samhällssystemet samt armén. Till den första gruppen hör t.ex. sådana ord som *kakku* 'kaka', *kinkku* 'skinka', *korppu* 'skorpa', *limppu* 'limpa', *soppa*, *soosi* 'sås', *velli* 'välling' och *viili* 'fil'. Den andra gruppen innehåller ord som t.ex. *halli* 'hall', *kamari* 'kammare', *kuisti* 'kvist', *luhti* 'loft', *porstua* 'förstuga', *sali* 'sal', *hella* 'häll', *hylly* 'hylla', *kaappi* 'skåp', *kakluuni* 'kagelugn', *lamppu* 'lampa', *matto* 'matta', *peili* 'spegel', *penkki* 'bänk', *sohva* 'soffa', *sänky* 'säng', *tuoli* 'stol' och *uuni* 'ugn'. Tredje gruppen "har skapats efter svenska förebilder" och dessa är ord som har lånats nästan oförändrade från svenskan: t.ex. finns det *amiraali*, *eversti*, *kapteeni*, *kenraali*, *reservi* etc., och *kansleri*, *kanslia*, *komissaari*, *konttori*, samt *kruunu*, *prinssi*, *pankki* och *posti* med mera.

5.2 Svenska lånord i finska dialekter (Åbo)

I det följande berättar jag först om Grönholms akademiska avhandling om svenska lånord i Åbo-dialekt. Sedan ger jag några exempel på dessa lån.

5.2.1 Åbo-dialekten som forskningsobjekt

Grönholm (1988:1ff.) har forskat i svenska lånord i Åbo-dialekten. Hennes undersökning baserar sig på en lånordskorpus som hon samlade in 1965-1985.

Metoderna i undersökningen var bandinspelning, intervju, enkät och deltagande observation. Dessutom var olika arkiv, t.ex. Åbo universitets Institution för finska språket, till nytta i Grönholms arbete. Med ordlistor och genom jämförelse med grannsocknarnas motsvarande lånord kunde hon klarlägga etymologi och betydelser för lånorden. Hennes informanter var födda på 1800-talet och de kan ses som de bästa experterna av den gamla dialekten. Fältarbetet visade att skolgång och andra liknande faktorer påverkar användningen av dialektala ord så att de minskar i antal. Samtidigt kan lånorden sammanblandas och betydelserna bli obekanta. Därför måste forskaren se till att de ursprungliga dragen skiljas från talarens individuella uttryck eller fel osv.

Det som är gemensamt för Grönholms och min egen undersökning är att dialekterna i båda undersökningarna förändras. De lånade svenska orden håller på att försvinna från dialekten, både i Åbo och Tyrvis, även om dialekten annars fortfarande lever vidare och talas. Gemensamt för undersökningarna är också de äldre informanterna (födda på 1800-talet). Min enkät har emellertid också besvarats av yngre Tyrvis-talare. Det ger mig en värdefull bild av den nyare dialekten och frekvensen av de svenska orden.

Grönholm (1988:16-17) avgränsar sin undersökning så att den gäller endast det så kallade kärnlexikonet, dvs. det gemensamma vardagliga ordförrådet. Alla språkanvändare känner antagligen inte till alla lånord i hennes ordlista. Grönholm har gallrat bort ord som finns i Nykysuomen sanakirja och som kan klart klassificeras som standardspråkliga svenska lånord.

5.2.2 Åbo som språklig miljö

Åbo har en lång historia med olika språk som har talats i staden under århundraden vilket gör staden till ett regionalt och språkligt intressant forskningsmål, speciellt vad gäller språkkontakter. (Grönholm 1988:1).

Åbo ligger mycket nära språkgränsen mellan de sydvästfinska och de finlandssvenska dialekterna. Gränsen går i söder och sydväst om staden. Vid språkgränsen har handel och fiskeri idkats livligt och olika språk har talats under århundraden. Med tanke på språkkontakten har de inre språkförhållandena emellertid varit viktigare för Åbo än språkgränsen. Antalet tvåspråkiga ökar i området eftersom äktenskap mellan människor med olika modersmål vid språkgränsen är vanliga. Åbo har dessutom varit tvåspråkigt

under flera århundraden. Bondfolk som talade finlandssvenska dialekter flyttade från grannsocknar till Åbo. Det bodde både finsk- och svenskspråkiga i alla delar av staden, men finnarna har ändå alltid utgjort majoritetsbefolkningen i Åbo. (Grönholm 1988:2-3).

Stockholm och Åbo stod redan före 1900-talet i kontakt med varandra. Åboborna följde stockholmarnas exempel och tillägnade sig nya modeströmningar i matlagning och klädsel. Dessutom arbetade många kvinnor i Åbo som hemhjälp i svenskspråkiga familjer i slutet av 1800-talet. De spred nya intryck och naturligtvis också nya uttryck. Svenska språket har enligt Grönholm (1988:4) haft en tydlig prestigeställning i Åbo, vilket framgår av det stora antalet av svenska lånord i dialekten. I allmänhet har upplåningen skett mestadels ”uppifrån nedåt”, vilket ökar lånens status. I början av 1900-talet började gränserna mellan samhällsgrupperna emellertid brytas och upplåningen från svenska började avta. (Grönholm 1988:5).

Ända fram till 1700-talet bestod den övre klassen i Åbo av svenskspråkiga från Stockholmsregionen eller av deras barn. Också studenter från Sverige flyttade till Åbo för att studera vid Akademin. Den största delen av den svenskspråkiga intelligentian bodde i Åbo och i sydvästra Finland 1809. Detta innebär att det svenska standardspråket i Åbo låg nära språket i stockholmsregionen. (Grönholm 1988:12).

Åbo-dialekten räknas till blanddialekterna mellan sydvästliga och tavastländska dialekter, eftersom den bygger på sydvästliga dialekter men har blivit påverkad av både tavastländska dialekter och det finska standardspråket Grönholm (1988:5). Grönholm (ibid.) menar ändå att den så kallade gamla dialekten i Åbo snarare ligger närmare sydvästliga än övergångsdialekter. De standardspråkliga dragen i dialekten kan antas vara gamla eftersom prästerskapets och tjänstemännens språk kan redan under medeltiden anses ha varit något slags standardspråk. Dessutom antar Grönholm (ibid.) att Åbo-dialekten tidigare var mer homogen. Hon argumenterar för detta med stöd i befolkningsutvecklingen: befolkningstillväxten var svag från och med mitten av 1600-talet till mitten av 1700-talet på grund av flera bränder och pest samt för migration som en följd av rädslan för rysk ockupation.

Människor från olika håll och olika språkgrupper flyttade till Åbo från och med 1800-talet vilket ökade den blandade konsistensen i dialekten. Typiskt för blandad dialekt är framför allt förändring och variation. Andra typiska drag i blandad dialekt är att

påverkan från svenskan syns i språket på olika sätt. Variationen beror på situationen. Till och med en och samma talare kan använda olika varianter. Därtill beror variationen på ålder och utbildningsnivå. (Grönholm 1988:6-7).

5.2.3 Svenskan i Åbo

Svenskar bosatte sig i Åbolands skärgård tidigast i slutet av 1000-talet eller i början av 1100-talet. Namnet Åbo är känt redan från 1100-talet. Också språket visar att den svenska befolkningen kom före korstågen, dvs. under 1000-talet. Enligt Grönholm (1988:8) framgår detta av diftonger som har hittats i svenska runinskrifter på 1100-talet och som har bevarats i finlandssvenska dialekter. De svenska dialekter som talades härstammar från fornsvenskan och har utvecklats från den gemensamma fornskandinaviska som talades före vikingatiden. Man kan förvänta sig att lånord i Åboregionen för det mesta uppvisar sydfinländska dialektdrag. (Grönholm 1988:8-9).

Vad gäller det talade svenska standardspråket i Åbo är det uppstått i centrumet för administration och kulturliv. Det antas ha utvecklats i Sverige från stockholmsdialekten i slutet av 1600-talet. Man kan sålunda inte tala om det svenska standardspråket i Finland före 1600-talet, dvs. före tryckerikonsten och det normerande skriftspråket. Antagligen har det finlandssvenska standardspråket i Åbo utvecklats under 1700-talet och blivit det som det idag är. Efter det har det spridit sig annanstans i Finland via präster och tjänstemän. De viktigaste särdragen går tillbaka till medeltiden. Då hade det svenska språket i Åbo fått språkliga drag från olika håll och dessa drag blandade sig snabbt. (Grönholm 1988:11-12).

Skillnaderna mellan det finlandssvenska och det rikssvenska standardspråket beror på förändringar i finlandssvenskan i den nya omgivningen. Typiska drag för finlandssvenskan härstammar från den äldre språkform som fjärmade sig från Sverige under språkutvecklingen. Några sådana drag är t.ex. *spisa* 'räcka till' (fi. d. *piisata*), *jo* 'ja (i jakande frågor)'. (Grönholm 1988:13). Dragen kan förväntas förekomma i Åbo-dialekten och andra dialekter, t.ex. Tyrvis.

5.2.4 Svenska lånord i Åbofinska

Ordförrådet i fråga begränsas inte bara till Åbo; egentligen är endast ca. 5 % sådana lånord. Men man kan anta att en del av upplåningen skett i Åbo och orden sedan har spridit sig annanstans med tiden. Egentliga Finland har haft en geografiskt vid svensk eller tvåspråkig befolkning. Lånord kan sålunda ha kommit till staden via migration (t.ex. ord i jordbruket eller fiskeriet). Inflyttare från andra språkgränsområden, t.ex. Österbotten, har därtill spridit nya lån eller nya varianter av ord till Åbo-dialekt (t.ex. *vooninki* ~ *vuavinki*). De ord som har spridit sig vidare från Åbo har behövt mer tid. Ett undantag är expansiva lånord, så som *flikka* ~ *plicka* ~ *likka*, vars svenska motsvarighet *flicka* kom till svenskan först 1591. På samma sätt började *kaffe* ~ *kahve* användas i svenskan först 1658. Om ett lånord finns i andra språkgränsområden och inte bara i Åbo, kan man inte datera ordet enligt spridningen. Exempel på detta lånord i Österbotten och Tornedalen är desamma som i Åbo. Sannolikt är dessa ord ändå upplånade oberoende av varandra. Andra språkgränsområden är Borgå-regionen och Helsingfors som har gemensamma ord tillhörande till stadsmiljön: t.ex. *poorvaunu*. (Grönholm 1988:19-20).

5.3 Sammanfattning

De första kontakterna mellan finska och svenska kan dateras till vikingatiden. Då besökte skandinaviska handelsmän Finland. Man kan anta att finskan har fått lånord från svenskan redan då. Med hjälp av skriftliga finska källor kan man bekräfta att påverkan från svenska på finsk skrift har börjat redan före medeltiden.

Kristendomen, den katolska kyrkan och jordbrukets utveckling är några av de faktorer som har gynnat kontakten mellan svenska och finska och gett upphov till nya finska ord.

Förfinskandet av svenska lånord utfördes under 1800-talet (eller i början av 1900-talet). Då ersattes de tydligaste sveticismerna med finska motsvarigheter eller modifierades så att de passade bättre in i finskans fonologiska och fonotaktiska system.

Den mest omfattande undersökningen av svenska lånord i finska dialekter gäller Åbodialekten (Grönholm 1988).

6 Metod och material

I detta kapitel kommer jag att presentera mitt empiriska material, dvs. primärmaterialet och enkäten som jag använt i min undersökning av svenska lånord i Tyrvisdialekten.

6.1 Enkät

Meningen med enkäten var att få reda på hur väl yngre invånare i Tyrvis känner till eller använder de dialektala ord som ursprungligen kommer från svenskan. Enkäten består av 54 dialektord. Jag valde orden i enkäten från böckerna *Tyrvään murrekirja* (1976) och *Tyrvään murteen sanakirja* (2008-2009). Därtill inkluderade jag dialektala ord som jag har hört Tyrvisbor (t.ex. äldre släktingar) använda. De flesta informanterna i *Tyrvään murrekirja* är födda i slutet av 1800-talet eller i början av 1900-talet. Vid intervjutillfället var de ca. 70-80 år gamla. *Tyrvään murteen sanakirja* baserar sig på Heikki Ojansuus ordbok från 1895.

För dialektord finns det flera alternativa former av vilka jag valde ett som representerar dialektordet i enkäten. Detta förorsakade förvirring hos vissa informanter då de inte kände igen ordet eftersom de har hört eller använt det endast i en annan form. Ibland har de då föreslagit denna form i sina svar.

Eftersom jag är intresserad av att utreda de yngre tyrvistalarnas språkbruk/dialektbruk, bad jag elever i Vammala gymnasium att fylla i enkäten. Totalt fick jag 38 svar (20 flickor och 18 pojkar). För att kunna jämföra dagens dialektbruk bland personer i olika åldrar bad jag även ett antal äldre invånare i Tyrvis att fylla i samma enkät. Totalt fick jag 31 svar av dessa äldre informanter.

I enkäten står orden i alfabetisk ordning, men i presentationen av ord nedan har jag kategoriserat dem i grupper, t.ex. ord som gäller arbete, ord som gäller mat och dryck osv. Enligt t.ex. Grönholm (1988:285f.) kan man grovt indela de flesta av lånord i två semantiska huvudgrupper: 1) ord som hör till det vardagliga livet och dess sysslor och inte är speciella yrkesbenämningar, och 2) benämningar för människor och deras beteende (vanligen pejorativa adjektiv). I min enkät finns det mest ord som hör till den första gruppen.

Vissa av informanterna som fyllde i enkäten är födda i Tyrvis men bor idag någon annanstans. Därför frågade jag i enkäten var och hur länge informanten har bott någon annanstans. Vissa informanter har en utländsk förälder (Filippinerna, Estland, Tyskland). Dessutom har några unga informanter bott någon annanstans en kort tid eller de är födda i en annan stad, t.ex. Vittis (Huittinen), Tammerfors, Suodenniemi eller Kokemäki. Vid sidan av enskilda orter i Finland nämndes endast till exempel norra Finland eller östra Finland osv.

De flesta informanterna bor i Sastamala. Vissa informanter som är födda i Tyrvis (eller Vammala) har flyttat någon annanstans, till exempel för att arbeta eller studera (t. ex. i Tammerfors).

Min enkät består av fem frågor:

- 1) Använder du ordet själv?
- 2) Använder du ordet i någon annan form, vilken?
- 3) Har du hört någon använda ordet? Vem?
- 4) Vad betyder ordet?
- 5) Vad tror du att ordet betyder?

Med facit i hand kan jag konstatera att frågorna hade kunnat formuleras på ett annat sätt. Det kom fram att vissa informanter inte hade förstått en del frågor vilket gjorde analysen svårare. På vissa ställen har informanterna låtit bli att svara helt och hållet, och det är svårt att veta varför de gjort det. En orsak kan vara att de inte känner till ordet eller att de bara inte orkade svara. Alternativt kanske de lämnade punkten tom eftersom de tyckte att de redan hade besvarat frågan.

Antalet bortfall av svar ökar ju yngre informanterna är. De flesta bortfall förekommer hos de yngsta informanterna. Bortfallen kan bero på att informanten inte hade något svar eller bara hoppade över vissa frågor. Koncentrationsförmåga är antagligen lägre hos de yngsta informanterna, medan de äldre vill sätta sig in i frågan och ge tydliga svar. I svaren på enkäten förekommer sannolikt vissa fel som beror på tekniska eller mänskliga misstag, räknefel, glömska, missförståelser, trötthet osv.

Vad gäller svaren på frågorna om var man har bott och föräldrarnas födelsestad är fördelningen som framgått ovan omfattande, även om Tyrvis, Vammala och Sastamala är de klart mest frekventa alternativen. Namnförändringen från Tyrvis till Vammala och vidare till Sastamala har orsakat förvirring, och ibland använder informanterna Vammala istället för Sastamala eller nämner båda orterna, t.ex. "Vammala, idag Sastamala" (speciellt de yngre informanterna). De äldre informanterna nämner oftast Tyrvis som födelseort och Sastamala (eller någon annan stad) som boningsort, men även Tyrvis nämns som boningsort.

7 Resultat

Att undersöka bruket av finska dialekter, och särskilt Tyrvisdialekten som jag själv har vuxit upp med och känner till, har varit en intressant och givande process. Både informanterna och andra jag har diskuterat mitt ämne med, har varit genuint intresserade och nyfikna om projektet. Vissa personer har även gett några förslag till ord som jag skulle ha kunnat ta med i min undersökning eller gett kontexter för bruket av dialektord.

I detta kapitel ska jag redogöra för resultaten från min empiriska undersökning.

Jag inleder med en genomgång av alla enskilda ord i enkäten. Efter det diskuterar jag skillnader mellan kvinnor och män, ord som ingen av informanterna eller bara få känner till och ord som bara de äldre informanterna känner till. Jag listar även ord med olika former, ord som har ändrat form och ord som blandats ihop med andra ord. Till sist presenterar jag ett urval av informanternas egna tankar och förslag.

7.1 Informanternas svar gällande enskilda ord

I detta kapitel presenterar jag informanternas svar ord för ord. Orden har jag delat in i substantiv (närmare ord som gäller byggnader, arbete, mat, dryck, föremål), adjektiv och adverb.

7.1.1 Substantiv som gäller byggnader/hus

HUUSHOLLI

I Grönholms ordlista (1988:64) finns verbformerna *huushollata*, *huusollata* som kommer från svenskans 'hushålla'. Dessutom nämner Grönholm substantivformerna *huusholli*, *huusolli*, *huusoli* som kommer från svenskans 'hushåll'. I TM finns formen *huushollini* 'mitt hushåll'. I TMS finns ordet inte.

En äldre informant konstaterar att *huusholli* fortfarande används mycket i Tyrvis (Sastamala).

I enkäterna ser man att *huusholli* är ett bekant ord och fortfarande används. 28 av de äldre informanterna konstaterar att de använder ordet och 31 av dem har svarat rätt i fråga om ordets betydelse.

Bland de yngre finns flera informanter (9) som inte använder ordet men ändå vet vad det betyder. En av dem konstaterar att "alla använder detta ord". 29 yngre informanter har svarat att de använder ordet, och 38 vet vad det betyder.

Förslag för betydelsen för *huusholli* som ges är bl.a. 'perhe' ('familj'), 'keittiö' ('kök') och 'keittiötyöt' ('köksarbete').

KAMMARI

I TM finns ordet i formen *kamari*. Jag har själv hört formen *kammari* användas i Tyrvisdialekten. I Grönholms ordlista och TMS finns ordet inte.

28 av de äldre informanterna känner till ordets betydelse men bara 14 av dem använder ordet idag i formen *kamari* och 12 i formen *kammari*. Enligt de äldre informanterna betyder *kammari/kamari* 'ett (mindre) rum, ett bättre rum för gäster', sovrum eller just 'kammare'.

Gymnasisternas svar visar att *kamari* är bekant också för dem. 20 gymnasister använder ordet i formen *kammari* och en konstaterar att hon använder ordet i formen *kamari*. 17 gymnasister konstaterar samtidigt att de inte använder ordet alls. De flesta (37) gymnasister känner dock till ordets betydelse. En gissning de ger är 'olohuone' ('vardagsrum'). Oftast använder de emellertid ordet *kammari/kamari* i betydelsen 'sovrum'.

KORSTEENI

I Grönholms ordlista (1988:84) finns formerna *korsteeni*, *korsteni* som motsvaras av 'savupiippu' ('skorsten'). Enligt Grönholm finns ordet i finlandssvenska dialekter i formen *skårrstän*. I TMS1 konstaterar Vesterbacka (2008:378-379) att Ojansuu (1895) först har skrivit *korsteini* i sin ordbok och sedan ersatt det med *korsteeni*. I TM finns formen *korsteeni*.

I enkätaterialet förekommer variation vad gäller användningen av *korsteeni*. 21 av de äldre informanterna använder ordet idag, 10 gör det inte. 29 vet vad ordet betyder.

En av gymnasisterna använder *korsteeni* i betydelsen 'karski mies', sv. 'en karsk man'. Det är emellertid en sammanblandning med ordet *korsto* som betyder just 'en karsk man'. De flesta gymnasisterna (36) svarar att de inte använder ordet eller inte vet vad det betyder. Endast fyra känner till ordets betydelse och en använder ordet i formen *korsteeni*.

PIISI

Enligt Grönholm (1988:118) är ordet *piisi* ovanligt i Åbodialekten. Det motsvaras av 'avotakka' ('öppen spis') i allmänspråket. Vesterbacka konstaterar i TMS2 (2009:122) att *piisi* var ett murat öppet kokställe framför ugnen. Dit drog man kol från ugnen. Också i TM finns ordet *piisi*.

Endast fyra av de äldre informanterna använder ordet *piisi* idag. De flesta vet ändå vad ordet betyder: fi. 'hella, avohella, puuhella', sv. 'spis, öppen spis, vedspis' (15 svar). En av de äldre informanterna skriver att *piisi* är ett murat matlagingsställe och en annan konstaterar att *piisi* är ett kokställe på ett gammal bageri.

De yngre informanterna blandar ihop orden *piisi*, sv. 'spis' och *biisi*, sv. 'låt'. 12 av de yngre informanterna använder ordet. 24 anser att ordet *piisi* betyder 'laulu, biisi', sv. 'låt, sång'. 27 använder inte ordet eller vet inte vad det betyder.

TOOLI

I TM finns formen *tooli*. I TMS2 (2009:464) nämns att *tooli* kommer från svenskans 'stol', och att det hör till det äldre folkspråket; *tuali* började användas i Tyrvis först då standardsspråket började påverka talspråket. Idag kallas oftast endast stolar och pallar för *tooli*, men äldre tyrvisbor anser att även bänkar kan kallas för *tooli*. Det som tidigare skiljde *tooli* och *penkki* åt var att endast en person kunde sitta på en *tooli*, och man kunde flytta på den, medan flera personer kunde sitta på en *penkki* som satt fast i väggen (TMS 2008:464). I Grönholms ordlista finns *tooli* inte.

Toolli är ett bekant ord både för de äldre och de yngre informanterna. I mitt material använder 18 av de äldre informanterna ordet. 31 av dem konstaterar att ordet betyder 'tuoli', sv. 'stol'. 6 av de äldre informanterna anser att ordet betyder 'istuin', sv. 'pall, sits'. En av dem betonar att ordet betyder 'en flyttbar stol', inte 'en bänk'. En äldre informant nämner även formen *stooli*.

Även om endast 9 av gymnasisterna använder ordet *toolli*, vet majoriteten (28 svar) vad ordet betyder. En yngre informant nämner också betydelsen 'jakkara', sv. 'pall'.

VYLLI

Grönholm (1988:55) nämner i sin ordlista formerna *fylli*, *hylli* som har betydelsen 'täyte, toppaus'. Ordet kommer från svenskans 'fyllning' (mer sällan: 'fylling'). I TMS2 (2009:623) förekommer ordet *vylly*, likaså med betydelsen 'täyte, toppaus, tilke' (sv. 'fyllning i byggnader, kläder osv.'). I TMS2 nämns också att man nära Lavia använder formen *fylli*. Ordet finns inte i TM.

De flesta av de äldre informanterna (31) känner till ordet *vylly*. Enligt 14 av dem betyder ordet 'täyte' (sv. 'fyllning'). 21 av dem använder ordet i betydelsen 'eriste, lämpöeriste' (sv. 'isolering, värmeisolering'). Ordet används särskilt i fråga om byggnadsarbete, men också när det gäller vinterkläder (täckjackor, dunjackor). Ett annat ord som används i samma betydelse är *vuori* (sv. 'foder'). Därtill nämner de äldre informanterna ordet *tiiviste* (sv. 'tätning').

För de yngre informanterna är ordet *vylly* mer obekant. Endast en nämner att hon använder ordet. Två av gymnasisterna använder *vylly* i betydelsen 'eriste' eller 'pehmuste, täyte' (sv. 'isolering eller stoppning, fyllning'). Andra betydelseförslag som gavs i enkäten är 'peite, peitto' (sv. 'täcke') och 'kangas' (sv. 'tyg') eller 'shaali' (sv. 'schal').

7.1.2 Substantiv som gäller jordbruk

KROOPPI

Enligt Grönholm (1988:91) betyder *krooppi* 'kuoppa' (sv. 'grop'). I TMS1 (2008:396) nämns likaså att *krooppi* betyder 'kuoppa'. I TM nämns ordet inte.

En av gymnasieeleverna använder ordet precis i formen *krooppi* i betydelsen 'kuoppa, monttu'. De andra gymnasieeleverna använder inte ordet och vet inte heller vad det betyder.

Bland de äldre informanterna är ordet mer bekant än bland de yngre. Även om 20 av dem inte använder ordet, vet 24 vad ordet betyder. Fem av de äldre informanterna nämner att ordet betyder 'monttu' (sv. 'grop') och enligt en informant betyder ordet 'syvä vako' (sv. 'en djup fåra'). 11 av de äldre informanterna använder ordet själva.

KRYYNI

Enligt Grönholm (1988:95) betyder ordet *kryyni* 'ryyni' (sv. 'gryn'). Också i TM finns ordet i formen *kryyni*. I TMS finns ordet inte.

Enligt de äldre informanterna (6) tillverkar man gröt av *kryyni* (sv. 'gryn'), t.ex. risgrynsgröt eller mannagrynsgröt. Totalt 28 av de äldre informanterna förknippar ordet med betydelsen 'ryyni, suurimo' (sv. 'gryn'), 'jyvä' (sv. 'korn; spannmål'), 'hiutale' sv. 'flinga'. 15 av de äldre informanterna använder ordet själva, antingen i formen *ryyni* eller *kryyni*. 16 av dem svarade nekande på frågan om de använder ordet eller om de vet vad det betyder.

En av de äldre informanterna och tre av de yngre använder ordet *kryyni* i betydelsen 'murheenkryyni' (sv. 'en som orsakar sorg/bekymmer'). Även om 35 av de yngre informanterna inte använder ordet själv, vet de ändå att ordet betyder 'ryyni' (sv. 'gryn') eller 'jyvä' (sv. 'korn'). Dessutom förknippas ordet med grötgryn, t.ex. mannagrjn.

PRUNNI

Enligt Grönholm (1988:134) betyder *prunni* 1. 'kaivo' (sv. 'brunn') och 2. 'vesilätäkkö, -kuoppa' (sv. 'vattenpöl, -grop'). Ordet kommer från svenskans *brunn* 'kaivo, lähde'. I finlandssvenska dialekter finns formen *brunn* som betyder 'kaivo', dvs. vatten i en fördjupning i jorden. Enligt Grönholm används *prunni* i de västliga dialekterna. Den andra betydelsen ordet har i Åbodialekten är förknippad med de finlandssvenska dialekternas betydelse, eftersom *prunni* betyder en större mängd vatten i en större grop än t.ex. en lerpöl eller *kurakrunni*. *Krunni* är i sin tur en pöl, eller oftare en lerpöl, och kommer från de finlandssvenska dialekternas ord *grunn* ('havsbotten', 'grund/gryнна'). Svenskans *brunn* 'kaivo' har också påverkat utvecklingen av *krunni*. Detta ord används i de sydvästra och österbottniska dialekterna. (Grönholm 1988:93). I TM nämns formen *prunni*. Ordet finns inte i TMS.

Av de äldre informanterna anser 20 att *prunni* betyder 'vesilätäkkö, vesikuoppa, lampi' (sv. 'vattenpöl, vattengrop, tjärn'). Tio av de äldre informanterna anser att ordet betyder speciellt 'saviprunni, kuraprunni, savikuoppa' (sv. 'grop varifrån man har tagit lera'). En informant betonar att *prunni* inte är en vattenpöl utan en djupare lergrop. 23 av de äldre informanterna använder ordet *prunni* fortfarande.

Gymnasisterna har angett olika betydelser för *prunni*: 'vesilätäkkö, lätäkkö', sv. 'vattenpöl' (9 svar), 'oja', sv. 'dike' (1 svar), 'lammikko, lampi', sv. 'damm, tjärn' (tre svar) och 'kuralammikko, kuralampi', sv. 'lerdamm, lertjärn' (två svar). Endast åtta av de yngre informanterna använder ordet *prunni*.

PRUUNI

I Åbodialekten betyder ordet *pruuni* 'ruskistettu' (sv. 'stekt, brynt mat') eller 'ruskea', sv. 'brun'. Ordet kan användas om föremål, djur eller människor. Betydelsen 'ruskistettu' (sv. 'brynt') har kommit från verbet *pruunata* (sv. *bryna*). Det finns även ett sammansatt ord med *pruuni* i *pruunifärine(n)* 'ruskeanväriinen' (sv. 'brunfärgad') i Åbodialekten. (Grönholm 1988:135). I TMS2 (2009:169) nämns att *pruuni* betyder 'ruskea' (sv. 'brun'), speciellt när man talar om en brun häst (*pruunihevonen*). Också i TM nämns ordet *pruuni*.

Endast tre av de äldre informanterna använder ordet *pruuni*, men informanterna ger flera förslag gällande betydelsen. Enligt 14 av de äldre informanterna används *pruuni* när man talar om en häst. *Pruuni* betyder 'ruskea' (sv. 'brun') och man kan tala om *pruunihevonen/bruunihevonen* (sv. *en brun häst*, oftast ett sto). *Pruuni* kan också betyda 'mörkbrun' eller 'rödbrun'. Två av de äldre informanterna nämner stekt, brynt mat medan sex av de äldre informanterna anger att *pruuni* betyder bara 'brun'. 28 av de äldre informanterna använder inte ordet eller är inte säkra på vad det betyder.

För de yngre informanterna är ordet *pruuni* helt obekant, utom för en informant som gissar att ordet betyder 'ruskea' (sv. 'brun').

TREKKOOLI

Grönholm (1988:168) nämner formen *trekoli* 'puutarha', som kommer från *trego:l* i finlandssvenska dialekter, *trädgård* i dagens standardsvenska. Ordet finns inte i TMS eller TM. Jag har emellertid själv hört en äldre person använda ordet i formen *trekkooli* 'puutarha'.

Trekkooli är ett obekant ord både för de äldre och de yngre informanterna i mitt material. 29 av de äldre informanterna använder inte ordet. 14 anser att det betyder 'puutarha' (sv. 'trädgård') och tre att det betyder 'kasvimaa' (sv. 'trädgårdsland, grönsaksland').

Ingen av gymnasisterna känner till ordet *trekkooli*.

VARVI

Varvi betyder enligt Grönholm (1988:181) 'ett varv' (fi. 'kierros') när man sticker, 'en rad' (fi. 'rivi') eller 'en rand' (fi. 'raitä'). Ordet kommer från svenskans *varv* 'kierros, kerta, kerros' (Grönholm 1988:181). I TMS2 (2009:568) får ordet *varvi* betydelsen 'kerros' (sv. 'lager'). Ojansuu (1895) nämner 'heinävarvi' (sv. 'ett varv hö') och 'tiilivarvi' (sv. 'ett varv tegel'). Dessutom kan *varvi* betyda t.ex. 'kierros' (sv. 'ett varv') eller 'silmukkarivi' (sv. 'en rad öglor'). Vidare kan ordet betyda 'varvi' (sv. 'ett varv') eller 'solmun väli' (sv. 'avstånd mellan knutarna i fisknät'). Därtill kan ordet betyda

'ura' (sv. 'spår') eller 'koristeellinen kaiverrus' (sv. 'dekorativ gravering'). Verktuget som spinnrocksvarvare svarvade (fi. *varvata*) med kallades också för *varvi* (sv. 'svarv'). (Vesterbacka 2008). I TM nämns verbet *varvata* (*sorvata*; sv. 'svarva').

Bland de äldre informanterna finns det 12 som använder ordet *varvi* och 19 som inte använder det. 10 av de äldre informanterna anser att *varvi* betyder 'rivi', sv. 'rad' (t.ex. 'kylvörivi', sv. 'såningsrad'). Enligt 8 betyder det 'kerros', sv. 'lager' (t.ex. när man murar eller staplar ved). Enligt tre äldre informanter betyder *varvi* '(määrätty) kierros', sv. '(ett bestämt) varv'.

Bland de yngre informanterna finns det endast en som använder ordet *varvi* (i betydelsen 'kierros', sv. 'varv').

7.1.3 Substantiv som gäller mat och dryck

KRETTA

I Grönholms ordlista (1988:88) finns ordet *kretta* i formen *kreta* som betyder 'kerma'. Som Grönholm påpekar förekommer formen *grädda* i finlandssvenska dialekter. I nusvenskan används formen *grädde*. I TMS1 (2008:392-393) nämns *kreta* i betydelsen 'kerma'. Jag har själv hört en äldre person använda formen *kretta*. Ordet ingår inte i TM.

Ordet *kretta* är relativt obekant bland de äldre informanterna. Endast åtta använder ordet och fyra av dem använder formen *kreta*. 24 av de äldre informanterna vet vad ordet betyder och en av de äldre informanterna har hört ordet användas i formen *kreeta*.

Ingen av de yngre informanterna känner till ordet.

KRÄÄMI

Enligt Grönholm (1988:98) betyder *kräämi* 'kiisseli, hedelmäkeitto'. Ordet kommer från svenskans *kräm*. I TMS1 (2008:403) sägs att *kräämi* betyder både 'kräm' och 'hudsalva' (hudkräm) för Tyrvisbor. *Kräämi* nämns inte i TM.

I min undersökning gavs *kräämi* många olika alternativa betydelser. Tre av de äldre informanterna nämner formen *kreemi*. En av de äldre informanterna gissar att ordet kommer från *crème*. 13 använder ordet *kräämi*. Enligt 9 betyder ordet 'kiisseli' (sv. 'kräm'), medan 10 konstaterar att ordet betyder 'täyte', sv. 'fyllning' t.ex. i en tårta, eller 'kuorrute', sv. 'glasyr'. Enligt tre betyder ordet 'kermavaahto', sv. 'vispgrädde'. Därtill anser två av de äldre informanterna att *kräämi* betyder 'jälkiruoka', sv. 'dessert'. Utöver detta ges ordet betydelsen 'rusinasoppa', sv. 'russinsoppa'. 18 äldre informanter använder inte ordet *kräämi*.

Bland de yngre informanterna får ordet *kräämi* mer ensidiga svar. Enligt en informant kan ordet betyda 'voide', sv. 'smörja, kräm'. Fem av de yngre informanterna använder ordet och fem förknippar ordet med 'kerma', sv. 'grädde'. En skulle använda *kräämi* på en tårta, två tycker att *kräämi* betyder 'glasyr', en anser att det betyder 'kermavaahto' (sv. 'kräm') och en att det betyder 'lisuke', sv. 'ett garnityr', eller en söt dressing. 33 av de yngre informanterna använder inte ordet.

LOORA

Grönholm (1988:102) nämner formerna *loora*, *loota* som båda betyder 'laatikko' (sv. 'låda'). I TMS1 (2008:510) finns formen *looda* = *loora* (sv. 'låda'), som betyder både 'mat' och 'ett föremål, en ask'. I TM nämns pluralformen *loorat* ('lådor').

De flesta av de äldre informanterna (22) använder ordet *loora*. Betydelseerna varierar från 'förvaringslåda' till 'kolrättslåda' ('lanttuloora').

Om informanter svarar endast 'laatikko' ('låda') är det emellertid svårt att veta menar de mat eller föremål.

13 av de yngre informanterna använder ordet *loora*. En informant nämner formen *loota*. Annars varierar betydelseerna mellan 'laatikko' (mat, föremål) och 'lipas, rasia, säilytysastia' ('skrin, ask, förvaringskärl'). 25 av de yngre informanterna svarade att de inte använder ordet.

SOOSI

Enligt Grönholm (1988:156) betyder *soosi* 'kastike' och kommer från svenskans *sås*. I TM finns likaså ordet *soosi*. Ordet finns inte i TMS.

De flesta av de äldre informanterna (25) använder ordet *soosi* och 31 av dem vet ordets betydelse, dvs. 'kastike'. Två nämner ytterligare *läskisoosi* som betyder 'fläksås'. De äldre lagade och åt fläksås förut. Idag är det mer sällsynt.

24 av de yngre informanterna använder ordet *soosi*. Även hos dem (28 svar) får *soosi* betydelsen 'kastike'. En gymnasist konstaterar att ordet påminner om svenskans ord *sås*. 6 av gymnasisterna anser att ordet betyder 'keitto', sv. 'soppa', dvs. 'nestemäinen ruoka', sv. 'mat i vätskeform'. Fyra av gymnasisterna ger ordet betydelsen 'sose, muusi', sv. 'mos'.

TROPPI

Enligt Grönholm (1988:171) betyder *troppi* 'lääke' (sv. 'medicin'); (lekfullt) 'alkoholi' (sv. 'alkohol'). Hon konstaterar att *troppi* kommer från svenskans *droppe*, *-a*, som förekommer i finlandssvenska dialekter i formen *droppo*, *-u* i betydelsen 'pisara, tilkka, tippa' (sv. 'droppe, tår'). Pluralformen är 'rohdot, lääkkeet', sv. 'mediciner, droppar'. I finlandssvenska dialekter finns också ordet *droppare* 'tippa'. I TMS2 (2009:471) förekommer ordet *troppi* (från svenskans *droppe*). Där nämns att flytande läkemedel kallas för *troppi*. *Troppi* hänvisar även till annan sprit än endast den som intas av medicinska skäl. Ordet finns inte i TM.

För de äldre informanterna är *troppi* bekant: 21 av dem använder ordet. De flesta av dem (29) anser att *troppi* betyder '(stark) flytande medicin' (t.ex. hostmedicin), men enligt fyra betyder ordet också 'alkohol, spritdrycker'.

Även om de flesta av gymnasisterna (32) inte använder ordet, känner några av dem ändå till ordets betydelse. 18 svarar att ordet betyder '(ofta flytande) medicin' och två förknippar ordet med förstärkning av dryck eller en stark snaps. Sex gymnasister konstaterar att de använder ordet *troppi*.

VÄSKYNÄ

Grönholm (1988:56) nämner i sin ordlista formerna *väskynä*, *fäskynä* i betydelsen 'luumu'. Ordet härstammar från *swetzkon* i den äldre nysvenskan, som finns bevarat i nusvenskan i formen *sviskon*. Enligt Grönholm betyder *fäskynäsoppa* 'luumusoppa' (sv. 'plommonsoppa'). I TMS2 (2009:633) nämns att *väskynä* kommer från svenskans *sviskon*. Dessutom nämns att *väskynä* betyder 'katrinplommon', dvs. torkade plommon, medan *väskynäsoppa* betyder 'plommonkräm'. Ordet finns inte i TM.

De flesta av de äldre informanterna (24) använder inte ordet *väskynä*. Bland de äldre informanterna fördelas betydelsen mellan 'luumu', sv. 'plommon' (14 svar) och 'rusina', sv. 'russin' (10 svar). Dessutom nämner vissa informanter att *väskynä* betyder både 'luumu' och 'rusina', eller 'sekahedelmät' (sv. 'torkad blandfrukt').

För gymnasisterna är *väskynä* obekant. En har emellertid hört sina mor-/farföräldrar använda ordet i betydelsen 'rusina'.

7.1.4 Substantiv som gäller arbete

ATTEEKI

Atteeki 'apotek' finns inte i Grönholms ordlista (1988). I TMS1 (2008:75) finns ordet i formen *atteiki*, och där konstateras att även formerna *atteekki*, *atteeki*, *apteikki* och *apteekki* har använts i Tyrvisdialekten. I TM ingår formerna *atteeki*, *atteekari*, *apteekari* och *apteikista*.

40 informanter (25 av de äldre och 16 av gymnasisterna) kombinerade ordet med *apteekki* 'apotek' och 28 informanter (6 av de äldre och 22 gymnasister) svarade inte eller visste inte vad ordet betydde. Två av de äldre informanterna (båda kvinnor) konstaterade att de använder ordet i formen *apteeki*.

HANTVÄRKKI

Ordet *hantvärkki* finns inte i Grönholms ordlista eller i TM. I TMS1 (2008:124) nämns formerna *hantvärkki* och *hantvärkkäri* som betyder 'käsityö' och 'käsityöläinen'. Orden kommer från svenskans *hantverk*, *hantverkare*.

Resultaten från min undersökning visar att endast en av de äldre informanterna använder ordet i formen *hantvärkki*. Åtta av de äldre och tre av de yngre informanterna känner till ordets betydelse, och åtta av de äldre ger något slags gissning, t.ex. 'talkoot' (sv. 'talko'), 'apuväline' (sv. 'hjälpmedel'), 'työkalu' (sv. 'verktyg'), 'kone, laite' (sv. 'maskin, apparat'). De flesta av de yngre informanterna (35 stycken) har inte svarat eller känner inte till ordet.

KÖKSÄ

Enligt Grönholm (1988:100) betyder *köksä* 'keittäjä' och ordet kommer från svenskans *köksa*. I TMS1 (2008:453) nämns ordet *köksä* med betydelsen 'taloudenhoitaja' (sv. 'hushållerska'). I TM förekommer också ordet *köksä*.

Ordet *köksä* fick många olika svar i min undersökning. De unga svarade oftast 'kotitalous' (skolämne, sv. 'huslig ekonomi'). De äldre informanterna förknippade ordet med 'keittäjä' (sv. 'kokerska'), 'keittiö' (sv. 'kök'), 'ruoanlaittaja' (sv. 'matlagare'), 'naisihminen keittiössä/piika' (sv. 'piga'), 'tarjoilija' (sv. 'servitör/servitris) eller 'taloudenhoitaja, huusholliska' (sv. 'hushållerska'). De flesta anser att ordet betecknar en kvinna som arbetar i köket. En äldre informant nämnde ordet *passuri*, som betyder 'medhjälpare, servitris'.

14 av de äldre informanterna använder ordet *köksä*. 30 av dem anser att ordet syftar på någon som arbetar i köket, en matlagare, en kock, en hushållerska eller en kokerska.

Ordet *köksä* är bekant även för de yngre informanterna (24 använder ordet). Som nämndes ovan förknippar de yngre emellertid ordet mest med 'kotitalous', sv. 'huslig ekonomi' (20 svar). Även 'keittiö', sv. 'kök' (16 svar) nämns. En av de yngre informanterna nämner formen *kotsa*, som är en förkortning av ordet 'kotitalous' (skolämnet huslig ekonomi). Även 'kotiteollisuus', sv. 'hemsöljd' nämns (en gång).

PAAKARI

I TMS2 (2009:58) får *paakari* betydelsen 'leipuri' (sv. 'pagare'). Ordet ingår inte i Grönholms ordlista eller TM.

De äldre informanterna är ense om att *paakari* betyder 'leipuri', sv. 'bagare'. Även om endast sju använder ordet själva, känner de flesta av de äldre informanterna (29) till ordet.

Också gymnasisternas svar är rätt entydiga. 37 av dem använder inte ordet och 29 vet inte vad ordet betyder. Nio vet att *paakari* betyder 'leipuri'. Endast en informant svarar att hon använder ordet.

PAKARI

Enligt Grönholm (1988:113) betyder *pakari* två saker: 1. 'leipomo' och 2. 'leipuri' som betyder 'bakare', 'bagare', jfr. med de finlandssvenska dialekternas *bagari*, *bagare*. Grönholm noterar vidare att *pakari* används i alla de sydvästliga dialekterna också i betydelsen 'leipuri' (annars *leipuri* = paakari). I TMS2 (2009:67) noteras att det i bondska hem fanns ett rum med en bakugn, och detta rum kallades för *pakari*. Där tillredde man mat och åt. I TM finns också ordet *pakari*.

I min undersökning fick *pakari* följande betydelser: 'keittiö' (sv. 'kök'), 'leipomo' (sv. 'bageri'), 'leivintupa' (sv. 'bakstuga') och 'sali' (sv. 'sal').

Även om de flesta av de äldre informanterna (23) svarade att de inte använder ordet *pakari* och 6 att de inte vet vad det betyder, finns det 23 äldre informanter som anser att *pakari* betyder 'keittiö' (sv. 'kök'). Andra förslag (av tre äldre informanter) är 'leivontahuone, leivintupa' (sv. 'bakrum'). En av de äldre informanterna ger en närmare förklaring för ordet: det är ett rum där man bakade som fanns främst på lantgårdar.

Även i fråga om *pakari* är de yngre informanternas svar entydiga. 36 av de yngre informanterna använder inte ordet och 34 känner inte till det. Endast två av dem använder ordet. Fyra av yngre informanterna vet att ordet betyder 'leipomo', sv. 'bageri'.

7.1.5 Substantiv som gäller föremål

AVIISI

Aviisi har formerna *aviisi*, *avisi*, *avissi* i Grönholms ordlista (1988:39). Ordet betyder 'sanomalehti' och kommer från svenskans *avisa*, *avi(s)*. I andra finska dialekter, t.ex. i Österbotten, får ordet även formen *aviisu*. I TMS1 (2008:80) nämns ordet i formen *aviisi* med betydelsen 'sanomalehti'. Ordet ingår inte i TM.

Fem av de äldre informanterna och tre av gymnasisterna uppger att de använder ordet i formen *aviisi*. Totalt 44 av informanterna (27 äldre och 17 yngre) visste att *aviisi* betyder 'sanomalehti, lehti'. Förslaget 'neuvo' kan ha kommit från engelskans *advice*.

HANTAAKI

Formerna *hantaaki*, *hantakki*, *hantaakki* och *hanttaki* nämns i Grönholms ordlista (1988:59) i betydelsen 'kädensija'. Ordet kommer från de finlandssvenska dialekternas *hannta:g* som i nusvenskan har fått formen *handtag*. I TMS1 (2008:123) nämns ordet i formen *hantaaki*, och sägs komma från nusvenskans *handtag* 'oven hantaaki, oven kahva'. Ordet finns inte i TM.

Resultaten i enkäten visar att 11 av de äldre informanterna använder ordet i formen *hantaaki*. 30 av de äldre informanterna och tre av gymnasisterna känner till betydelsen av ordet. Ingen av de yngre informanterna använder emellertid ordet *hantaaki*.

KARTIINI

Grönholm (1988:70) nämner i sin ordlista formerna *kartiinit*, *kartinit*, *kardinit*, *gardinit*, dvs. pluralformen av ordet *kartiini* 'verho, verhot', i sv. 'gardin, gardiner'. Enligt Grönholm avser *kartiini* speciellt långa gardiner. I TMS1 (2008:295) nämns former *karteiki/kartiini* i betydelsen 'ikkunaverho' (sv. 'halvgardin'), även 'puoliverho', 'salusiini'. I TMS (ibid.) nämns därtill formen *karteeni*. Ordet finns inte i TM.

De flesta (23) av de äldre informanterna anger att de inte använder ordet själva, men 28 av dem känner ändå till ordets betydelse. Åtta anger att de använder ordet själva, en i betydelsen 'puoliverho' (sv. 'halvgardin') och en i betydelsen 'salusiini'.

För de yngre informanterna är ordet obekant. Alla gymnasisterna svarade att de inte använder ordet. En gissade rätt att ordet betyder 'verhot' (sv. 'gardiner').

KRAANA

Grönholm (1988:84) ger två alternativa betydelser för *kraana*: 1. 'hana' och 2. 'nostokurki', båda *kran* på svenska. I TMS1 (2008:387) konstateras att *kraana* i den gamla Tyrvisdialekten betyder 'tiilikraana' (sv. 'tegelkran'), dvs. en kvarn som behövdes för att blanda om lera vid tegeltillverkning. I TM nämns därtill ordet *kraana*.

De yngre informanterna förknippade ordet endast med betydelsen 'hana', men bland de äldre informanterna fanns två som konstaterade att de använder ordet i två betydelser: 'hana' och 'nostokurki'. Två av de yngre nämnde också formen *raana*.

Resultatet visar att ordet *kraana* är bekant även för de yngre informanterna: 37 gymnasister vet vad ordet betyder och 32 av dem använder ordet. Resultaten är liknande för de äldre informanternas del: 26 använder ordet och 31 vet vad ordet betyder.

KUUPPA

Grönholm nämner inte ordet *kuuppa* i sin ordlista. I TMS1 (2008:428) finns ordet med i formen *kuupa/kuuppa* och ges betydelsen 'vesikauha' (sv. 'skopa'). *Kuuppa* nämns inte i TM.

26 av de äldre informanterna använder ordet *kuuppa*. Enligt de flesta (24) betyder *kuuppa* 'kauha', sv. 'slev/skopa'. Alternativt betyder ordet 'löylykauha', dvs. en skopa som används i bastun. Enligt två av de äldre informanterna kan *kuuppa* betyda även 'kupu', sv. 'kupa'. 4 anser att *kuuppa* är ett kärl försett med skaft. En använder *kuuppa* om 'huvud'.

Även för gymnasisterna är ordet *kuuppa* relativt bekant. 25 av de yngre informanterna använder ordet. De flesta (19) förknippar *kuuppa* med en skopa som används i bastun, dvs. det kärl som man kastar vatten på bastuugnen med. 8 anser att ordet betyder 'kauha', sv. 'slev' eller 'skopa'. Två av de yngre informanterna uppger att ordet *kuuppa* betyder 'pää, kallo', sv. 'huvud', 'skalle'.

PAATTI

I TM nämns formen *paatilla* 'med båt'. I Grönholms ordlista och i TMS ingår ordet inte.

24 av de äldre informanterna använder ordet. Flera äldre informanter anser att *paatti* betyder just detsamma som svenskans *båt* eller *fartyg*.

Resultatet visar att 32 av gymnasisterna använder ordet *paatti*. Enligt dem får *paatti* två olika betydelser: 1. 'laiva', sv. 'fartyg' (6 svar) och 2. 'vene', sv. 'båt' (36 svar).

PREIVI

I Grönholms ordlista (1988:131) nämns *preivi* som betyder 'kirje' (sv. 'brev'). Som Grönholm konstaterar finns ordet i formen *breiv* i finlandssvenska dialekter. I standardsvenskan används formen *brev*. I TMS2 (2009:158) nämns *preivi* med betydelsen 'kirje'. Ordet ingår inte i TM.

Även om de flesta av de äldre informanterna (27) svarar att de inte använder ordet, finns det 26 äldre informanter som vet att ordet *preivi* betyder 'kirje', sv. 'brev'.

För de yngre informanterna är *preivi* relativt obekant. Endast två vet vad ordet betyder. De övriga känner inte till ordet *preivi*. Tre yngre informanter föreslår att *preivi* kommer från engelskans ord *brave* och då betyder 'rohkea' (sv. 'modig'). Ingen av de yngre informanterna använder ordet.

RISÄHTI

I Grönholms ordlista (1988:146) ingår formerna *resäfti*, *resätti*, *räsetti* i betydelsen 'resepti, ruokaohje', sv. 'recept'. Enligt Grönholm förutsätter formen *resäfti* antingen utgångsformen **reseft* (från finlandssvenska dialekter) eller en hyperkorrekt utveckling. I TMS ges formerna *resähti/risähti* (sv. *recept*). I TMS2 (2009:239) konstateras vidare att ordet *resepti* i tyrvisbornas mun böjs åtminstone som *resähti*, *resehti*, *resetti*, *risähti* och *risepti*. I TM nämns formerna *risähti* och *risepti*.

Endast en av de äldre informanterna använder ordet i formen *resehti*. Åtta vet vad ordet betyder. En informant nämner formen *risätti*. De flesta informanter förknippar ordet *risähti* med något som går sönder (t.ex. ett fönsterglas, is, en kvist).

Ordet är obekant för de yngre informanterna, ingen av dem känner till ordet. Tre av dem föreslår att *risähti* är en preteritumform som betyder att någonting gick sönder, knäppte.

TOOPPI

I TMS2 (2009:464) konstateras att *tooppi* kommer från svenskans *stop*. I TM nämns formen *tooppi*. Ordet ingår inte i Grönholms ordlista.

Tooppi är ett bekant ord för de äldre informanterna. 18 av dem använder ordet själva. Svaren på frågan om ordets betydelse varierar hos de äldre informanterna. Tio anser att *tooppi* betyder 'mjölk-, surmjölks-, saft- eller ölkanna'. Enligt tolv är *tooppi* en kanna, antingen av porslin eller glas. En äldre informant nämner formen *toopi*. Enligt två äldre informanter betyder *tooppi* 'tuoppi'.

För de yngre informanterna är *tooppi* mer obekant. 37 yngre informanter använder inte ordet. Fem yngre informanter förknippar ordet med 'tuoppi', sv. 'stop', och tre med 'juomakannu, kannu', sv. 'kanna'.

7.1.6 Övriga substantiv

LAAKI

Enligt Grönholm (1988:101) har *laaki* åtminstone tre olika betydelser: 1. 'isku' ('slag'), 2. 'halvaus, slaaki/slaagi' ('förflamning, slaganfall, slag'), 3. "mennä laakista" = "gå på en gång". I TM finns *laaki*. Ordet förekommer inte i TMS.

Ordet *laaki* ges många förklaringar också i min undersökning: 'isku/osuma; (kova) tälli', sv. 'slag/träff; (hård) smäll' (15 av de äldre, tre av de yngre); 'kerta', sv. 'gång' (tre av de äldre, åtta av de yngre). Vissa informanter förknippade ordet med 'kertalaaki/täysosuma', sv. 'fullträff' (två av de äldre, två av de yngre). Därtill förekommer förslag 'panos/laukaus/laukaisu', sv. 'skott, laddning' (tre av de äldre, tre av de yngre); 'ensiyritys', sv. 'det första försöket' (två av de yngre); 'lyönti', sv. 'slag' (sju av de äldre, en av de yngre); 'ammus/räjätys', sv. 'patron/sprängning', 'sydänkohtaus' (*hjärtslaaki*), sv. 'hjärtattack' (två av de äldre, två av de yngre). Två av de yngre föreslog därtill betydelsen 'puulaaki, joukkue', sv. 'lag'.

19 av de äldre och 18 av de yngre använder ordet *laaki*.

OORNINKI

Enligt Grönholm (1988:111) betyder substantivet *oorninki* 'järjestys, kuri'. I finlandssvenska dialekter förekommer formen *o:ring*, och i standardsvenskan finns formen *ordning*. I TMS2 (2009:44-45) finns formerna *oorninki* och *oorninkiin* 'järjestykseen, kohdalleen' (sv. 'i ordning'). Ordet finns inte i TM.

Oorninki får olika betydelser i min undersökning: 'suunnitelma' (sv. 'plan'), 'aikomus' (sv. 'avsikt'), 'koriste/ornamentti' (sv. 'dekoration/ornament'), 'malli' (sv. 'modell'), 'niin kuin pitäisi' ('så som det borde vara'), 'oikeassa asennossa' (sv. 'i rätt ställning'), 'odottaa valmiina' (sv. 'vara färdig och vänta').

En av de äldre informanterna nämner formen *oorninkissa* (sv. 'på sin plats'). 6 använder ordet. Enligt 13 betyder ordet 'järjestys', sv. 'ordning'.

För de yngre informanterna är ordet *oorninki* obekant. Alla gymnasister svarar att de inte använder ordet. En av de yngre vet att ordet *oorninki* betyder 'järjestys'.

PUUSTAVI

I Grönholms ordlista (1988:140) ges formerna *pukstaavi* och *puukstaavi* som betyder 'kirjain' (sv. 'bokstav'). I TMS2 (2009:192-193) konstateras att *kirjain* i Tyrvis heter *puustavi*, ställvis även *puustami*, *poostami*, *poostavi*, *puukstaavi*, *puustai* och *puustain*. I TM förekommer formen *poostavi*.

Av de äldre informanterna använder endast tre ordet *puustavi*. Tre nämner också formen *pukstaavi* och en nämner formen *puustaavi*. De flesta äldre informanter (22) anser att *puustavi* betyder 'kirjain'.

Ingen av de yngre informanterna känner till ordet *puustavi*.

7.1.7 Verb

HANTTEERATA

Hantteerata betyder enligt Grönholm (1988:59) 'hoitaa, käsitellä jotakin' och det kommer från svenskans verb *hantera*. I finlandssvenska dialekter finns verbet i formen *hantte:r*. I TMS1 (2008:123) nämns att verbet *hantteeraa* kommer från svenskans *hanterar* och att det betyder bl.a. 'att behandla, hantera' och 'hålla i ordning'. I TM finns verbet *hantteerata* inte.

Resultaten visar att verbet *hantteerata* är obekant både för de äldre och för de yngre informanterna. Förslagen för betydelsen varierar från 'auttaa' (sv. 'hjälpa'), 'suunnitella' (sv. 'planera') och 'tehdä' (sv. 'göra') till 'ajatella' (*hunteerata*, sv. *fundera*). En äldre informant föreslår att *hantteerata* betyder 'käsitellä'.

HOLLATA

Hollata är ett verb som enligt Grönholm (1988:61) har tre olika betydelser: 1. 'pitää' ('hålla'), 2. 'hallita' ('behärska', symboliskt 'hålla I'), och 3. 'jankuttaa, juoruta, puhua muiden asioista' ('tjata, skvallra, tala om andras ärenden', eller 'hålla före'). I TMS1 (2008:162-163) får verbet *hollaa* betydelsen 'pitää pystyssä', sv. 'hålla i upprätt ställning'. I TM förekommer formen *hollaan* 'pidän' ('jag håller').

Verbet *hollata* är relativt obekant även för de äldre informanterna, endast åtta använder ordet. Enligt de äldre informanterna betyder *hollata* t.ex. 'ohjata' ('styra'), 'tukea' ('stödja'), 'pitää paikallaan/pidätellä' ('hålla i/hålla efter'), 'odottaa' ('vänta'), 'hidastaa' ('göra långsammare'), 'pitää järjestyksessä' ('hålla i ordning'), 'hallita' ('behärska') och 'pitää kiinni' ('hålla fast').

För de yngre informanterna är verbet ännu mer obekant, endast en använder ordet (i betydelsen 'pitää kiinni', sv. 'hålla fast'). En gymnasist gissar att *hollata* betyder 'osata (hallita)', sv. 'behärska'.

KYÄRÄTÄ

Kyärätä är ett verb som enligt Grönholm (1988:100) härstammar från svenskans *köra* och betyder 'ajaa takaa', i äldre språkbruk 'vainota, jahdata', sv. 'köra bak på någon'. I finlandssvenska dialekter finns enligt Grönholm formen *kyöra*. I TM nämns formen *kyäras* ('hän ajoi', sv. 'hon/han körde'). I TMS finns ordet inte.

Mitt antagande var att detta ord skulle vara obekant åtminstone för de yngre informanterna, men kanske också för de äldre. Resultatet visar emellertid att 11 av de äldre informanterna använder ordet (en i formen *kyörätä*). De flesta av de äldre informanterna (22) vet dessutom att *kyärätä* betyder 'ajaa takaa, jahdata', sv. 'jaga'. Endast en av de yngre informanterna använder ordet. Två av de yngre har hört äldre personer (t.ex. föräldrar) använda ordet i betydelsen 'ajaa takaa'. Andra förslag till betydelse är 'seurata', sv. 'följa', 'kyyditä', sv. 'skjutsa', 'kytätä', sv. 'lura, ligga på lur', och 'ahdistella, vainota', sv. ' förfölja'.

PETRATA

Enligt Grönholm (1988:117) betyder *petrata* 'parantaa (tuloksia)', i sv. 'bättra (resultat)'. I TMS2 (2009:114) nämns verbet i presensformen *petraa* (sv. *bättrar*). Ordet ingår inte i TM.

Petrata är bekant för både de äldre och de yngre informanterna. 21 av de äldre och 30 av de yngre använder verbet *petrata*. Informanterna är också ense om att verbet betyder

‘parantaa (suoritusta, tulosta); kehittää taitojaan’, sv. ’förbättra, bättra; förkovra kunskaper’ eller ’tehdä paremmin, pystyä parempaan’, sv. ’göra bättre, vara kunnig’.

PILLATA

I TMS2 (2009:125) nämns att verbet *pillata* ‘läikyttää, kaataa’ kommer från svenskans *spilla*. Verbet tas upp i TMS (ibid.) i presensformen *pillaa* (sv. *spiller*). Där noteras vidare att den som *pillaa* spiller och skvalpar något, t.ex. kaffe på bordsduken eller på kläderna. I TM och i Grönholms ordlista ingår verbet *pillata* inte.

Pillata visade sig vara obekant för både de äldre och de yngre informanterna. De äldre blandade ihop verbet med verbet *pilata*, eftersom dubbla konsonanter är vanliga i Tyrvisdialekt och presensformen *pilaa* uttalas [pillaa] (*hän pilaa = hän pillaa*).

Ingen av informanterna använder verbet *pillata*. De äldre informanternas närmaste förslag för betydelsen är ‘sutata’ (sv. ‘smutsa’), ‘läikyttää’ (sv. ‘skvalpa ut, spilla’) och ‘tiputtaa’ (sv. ‘droppa, spilla’). De yngre gissade på betydelserna ‘itkeä’ (sv. ‘gråta’) och ‘pilata’ (sv. ‘förstöra’).

PRUUKATA

Grönholm (1988:135) nämner i sin ordlista verbet *pruukata* som enligt henne härstammar från äldre fornsvenska och äldre nysvenska. I nusvenskan har verbet formen *bruka* med betydelsen ‘käyttää, viljellä, muokata; olla tapana’. I TMS2 (2009:169) ges presensformen *pruukaa* ‘on tapana’ (sv. ‘brukar’) och i TM förekommer grundformen *pruukata*.

Pruukata är ett relativt bekant ord både för de äldre och för de yngre informanterna. 18 av de äldre och 16 av de yngre använder ordet i betydelsen ‘olla/ei olla tapana (tehdä jotakin)’, sv. ‘bruka/ inte bruka (göra någonting)’. Fyra av de yngre och två av de äldre informanterna föreslår att *pruukata* betyder ‘aikoa’, sv. ‘tänka, ha för avsikt’. En yngre informant konstaterar att ordet påminner om svenskans *bruka*. En informant blandar ihop verbet *pruukata* med verbet *pruuvata* ‘yrittää, koettaa’, sv. ‘prova, försöka’.

RÄKNÄTÄ

Grönholm (1988:148-149) nämner verbet *räknätä* i betydelsen 'laskea (lekfullt), "räknätä jonkin päälle" = antaa arvoa jollekin, osata laskelmoida, ottaa laskuissaan huomioon'. Verbet härstammar från svenskans verb *räkna*, *räkna på någonting*. I finlandssvenskt standardspråk och i finlandssvenska dialekter förekommer enligt Grönholm (ibid.) formen *räkkna*. I TM nämns grundformen *räknätä*. Verbet förekommer inte i TMS.

Räknätä är ett bekant ord för båda informantgrupperna. 21 av de äldre och 18 av de yngre informanterna använder verbet. Förslag till betydelse är t.ex. 'laskea', sv. 'räkna' (5 svar bland de äldre, 4 svar bland de yngre), 'arvioida', sv. 'beräkna' (ett svar bland de äldre) och 'miettiä, ajatella, pohtia, tuumailta', sv. 'tänka, resonera, fundera, överväga' (31 svar bland de äldre, 21 svar bland de yngre).

SORTTEERATA

Sortteerata är ett verb som enligt Grönholm (1988:156) betyder 'lajitella, järjestellä' och kommer från svenskans verb *sortera*. I TMS2 (2009:361) förekommer presensformen *sortteeraa* som får betydelsen 'erottelu, erottaminen', sv. 'separering, separation', 'järjestellä', sv. 'att organisera', 'valita, poimia', sv. 'att välja, att plocka ut'. Verbet förekommer inte i TM.

Verbet *sortteerata* visade sig vara obekant för de yngre informanterna, endast en svarar att hon använder ordet (i betydelsen 'valikoida', sv. 'välja, plocka ut'). Fem gymnasister antar helt rätt att ordet betyder 'lajitella' (sv. 'sortera') och fem antar likaså helt rätt att ordet betyder 'järjestellä' (sv. 'sortera'). Av de äldre informanterna svarar 12 att de använder ordet. 15 av dem antar att ordet betyder 'järjestellä' och fyra föreslår verbet 'lajitella'. Därtill förekommer förslag 'sovittaa', sv. 'passa in, placera'.

TREHVATA

I Grönholms ordlista (1988:167) finns formen *treffata* med betydelsen 'tavata (sattumalta)' som kommer från svenskans verb *träffa*. Enligt Grönholm (ibid.)

förekommer formen *trehvit* i tavastländska dialekter. I TM finns verbet i formen *trehvata*. I TMS nämns ordet inte.

Trehvata visade sig vara rätt bekant för båda informantgrupperna. 18 äldre informanter svarade att de använder ordet (två av dem nämner också formen *treffata*), och 12 gymnasister använder ordet (en nämner även formen *treffata*). Även om så många som 26 gymnasister svarar att de inte använder ordet, känner 29 gymnasister till betydelsen för verbet ('tavata', sv. 'träffa'). Alla äldre informanter svarade att *treffata* betyder 'tavata' och två av dem använder ordet om det gäller ett bestämt möte. Ordet används också när man träffar någon av en slump.

TÄLLÄTÄ

Enligt Grönholm (1988:177-178) har verbet *tällätä* två betydelser: 1. 'asettaa, laittaa, sijoittaa' och 'laittautua hienoksi, pyntätä'. Verbet kommer från svenskans *ställa* 'asettaa, panna, sijoittaa, järjestää, panna kuntoon' och *ställa sig* 'asettua; suhtautua, käyttäytyä, tekeytyä'. I TMS2 (2009:508) nämns att tyrvisbor använder verbet *tällätä* i alla tänkbara situationer: när man klär sig, speciellt när man klär sig fin, klär upp sig, när man gifter sig, när man lagar mat, kokar kaffe, eldar bastu eller startar rykten. En äldre informant ger följande exempel: hon använder *tällätä* när hon talar om att bärga hö och lägga höet på stackar (*tällätä heinät seipäälle*) eller när hon dukar bordet och ställer kaffekoppar på bordet (*tällätä kupit pöydälle*). En annan äldre informant uppger att hon använder verbet *tällätä* när hon talar om att hänga en tavla på väggen (*tällätä taulu seinälle*). Två av de yngre informanterna nämner formen *tälläytyä* ('laittautua', sv. 'snygga upp sig, försköna sig'). Också i TM förekommer verbet *tällätä*.

17 äldre informanter svarade att de använder verbet *tällätä*. Enligt dem betyder verbet 'laittautua, siistiytyä, pukeutua hyvin, kaunistautua', sv. 'försköna sig, snygga upp sig, klä upp sig'. Andra förslag till betydelse är 'laittaa, asettaa, panna', sv. 'ställa, placera, sätta' och 'meikata', sv. 'sminka'. Av de yngre informanterna 14 svarade att de använder ordet. Förslagen till betydelser var desamma som de äldre föreslog.

7.1.8 Adjektiv/adverb

JÄMPTI

I Grönholms ordlista (1988:67) ingår adjektivformen *jämtti* 'jämn, jämt' som gäller människor eller saker, och adverbet *tasan* 'jämn, jämt'. Enligt Grönholm kan ordet betyda även 'tasainen, tarkka, tasapuolinen'. Därtill ger Grönholm exemplet *jämmtiraha* som betyder 'tasaraha', sv. 'jämnna pengar'. I Åbo används adverbet *jämmtiste(n)* 'jämt', som kan vara en avledning från adjektivet *jämtti* (Grönholm 1988:67). Ordet förekommer också i andra finska dialekter, t.ex. de sydvästliga och tavastländska dialekterna (ibid.). I TMS1 (2008:250-251) tas ordet upp i formen *jämtti*, t.ex. *jämtti mies* 'en jämn man', och i formen *jäntti*. I TM nämns ordet i formen *jämpti*.

Jämpti är fortfarande i bruk i Tyrvisområdet. Detta framgår av resultaten från min undersökning som visar att de flesta av de äldre informanterna (26) använder ordet själva och 30 av dem har svarat rätt i fråga om ordets betydelse. Alla gymnasister vet vad *jämpti* betyder och 32 använder ordet.

Jämpti gavs även ett antal andra betydelser av informanterna, t.ex. 'tiukka, vaativa' (sv. 'trång, åtsittande, krävande'), 'jämäkkä' (sv. 'fast'), 'stabiili, vakaa' (sv. 'stadig, stabil'), 'päättäväinen' (sv. 'beslutsam, bestämd'), 'hyvin hoidettu' (sv. 'välbehandlad').

KLAARI

I Grönholms ordlista (1988:71) ingår ordet *klaari*, som betyder 'selvä, selkeä, kirkas' och kommer från svenskans *klar* 'kirkas, valoisa, selvä, tarkka'. Också i TMS1 (2008:347) tas ordet upp i formen *klaari* med betydelsen 'vapaa' (sv. 'fri'), och därtill med den negativa betydelsen 'ilman' (sv. 'utan någonting'). Om en Tyrvisbo säger att någonting *on klaari ny*, är det förbi, över. *Klaari* kan även betyda 'klar, tydlig': *Asia on klaari!* Ordet finns inte i TM.

Klaari används relativt sällan av de äldre informanterna. 26 av dem använder inte ordet, men 22 vet ändå vad det betyder.

Ännu mer sällsynt och obekant är *klaari* för gymnasisterna. Alla konstaterar att de inte använder ordet och 28 vet inte vad det betyder. Bara tio av gymnasisterna vet vad ordet betyder.

KLOOKI

Enligt Grönholm (1988:76) betyder adjektivet *klooki* 'kiero, ovelan viisas; mutkikas, ihmeellinen, merkillinen (asioista)', sv. 'oärlig, listig, klipsk, fiffig; komplicerad, konstig, märkvärdig (av saker)'. Enligt Grönholm förekommer formen *klook(k)u* i sydvästra dialekter. I TMS1 (2008:352) får ordet betydelsen 'taitava puheissa', sv. 'skicklig talare'. I Tyrvisdialekten kan man vara *klooki*, dvs. påhittig, fiffig eller kvick även på andra sätt än bara slagfärdig. Man kan också vara näsvis eller listig. Ordet finns inte i TM.

Enligt en äldre informant kan *klooki* betyda olika saker på olika orter. Av resultaten från undersökningen framgår att de flesta av de äldre informanterna (30) inte använder ordet och 21 inte vet vad det betyder. En av informanterna använder ordet i formen *klooku*.

Alla gymnasister konstaterar att de inte använder ordet och inte vet vad det betyder. Tre av gymnasisterna gissar att ordet betyder 'kello' (sv. 'klocka') I enlighet med engelskans *clock*.

KROUVI

Enligt Grönholm (1988:92) betyder adjektivet *krouvi* 'karkea' (t.ex. grovt mjöl), 'karkeatekoinen' (sv. 'grov, sträv', 'möreä' (sv. 'brummande röst')). Grönholm nämner att ordet förekommer i finlandssvenska dialekter i formen *grouv*, och i standardsvenska i formen *grov*. I TMS1 (2008:397) nämns *krouvi* som ett adjektiv med betydelsen 'grov, sträv, torr', t.ex. *krouvia sualaa/heinää/puhetta* (sv. 'grov salt/grovt hö/grovt tal'). I TM finns ordet i formen *krouvvia*.

I min undersökning gavs ordet *krouvi* flera olika betydelser. 18 av de äldre informanterna anser att ordet betyder 'karkea' (sv. 'grov'). 10 av dem konstaterar däremot att ordet betyder 'ravintola, majatalo, kapakka', sv. 'restaurang, värdshus,

krog'. En av de äldre informanterna anser att ordet betyder 'hienostumaton' (sv. 'osofistikerad') och två konstaterar att ordet betyder 'epämääräinen (matka)', sv. 'obestämt avstånd'. 16 av de äldre informanterna använder ordet, en av dem i formen *krouvvi*. 15 av dem känner inte till ordet.

De yngre informanterna sammanblandar adjektivet *krouvi* med substantivet *krouvi* 'kapakka' (sv. 'krog'), 'saluuna' (sv. 'saloon'), 'pubi' (sv. 'pub'). Den närmaste gissningen var 'ronski', sv. 'rask, frispråkig'. Det mest överraskande svaret av en yngre informant var att man använder ordet *krouvi* i betydelsen 'radan ylityspaikka', sv. 'banövergång'. Sju av gymnasisterna använder ordet, men då i den ovannämnda betydelsen 'pubi, baari' (sv. 'pub, bar'), 'tanssipaiikka' (sv. 'dansställe') eller 'ruokapaikka' (sv. 'matställe'). De flesta (31) av de yngre informanterna svarar dock nekande på frågan om de använder ordet.

NAHTI

Nahti nämns i formen *knafti* i Grönholms ordlista (1988:79). I finlandssvenska dialekter används ordet som adjektiv i betydelsen 'vajaa' eller som adverb i betydelsen 'vajaasti' (sv. 'knaft, knappt'). I standardsvenskan finns formen *knapp* som används i betydelsen 'vajaa'. *Nahti* finns inte i TMS och TM.

Resultaten av min undersökning visar att *nahti* enligt de äldre informanterna (17 svar) betyder 'vajaa' (sv. 'knappt'). 16 av dem använder ordet *nahti*. Tre nämner formen *nafti*.

För de yngre informanterna är ordet *nahti* mer obekant. Endast två av dem använder ordet. En nämner formen *nafti* och två nämner betydelseerna 'vähän' och 'tiukka' (sv. 'lite, trång').

NUUKA

Grönholm (1988:110) ger två betydelser för ordet *nuuka* som kommer från svenskans *noga*: 1. 'kitsas, tarkka, säästäväinen', och 2. Adverbet *ei se niin nuukaa ole* eller *ei sillä niin väliä ole*, sv. 'det är inte så noga'. I finlandssvenska dialekter förekommer ordet *noga* i betydelsen 'kitsas'. I TMS1 (2008:618) konstateras att *nuuka* betyder

‘säästäväinen’ (sv. ’sparsam’, ’ekonomisk’) eller ‘tarkka, huolellinen’ (sv. ‘noga, ordentlig’). Ordet används i denna betydelse även annars än i bara ekonomiska sammanhang. I TM finns formerna *nuukasti*, *nuuka* i betydelsen ’tarkka’ (sv. ‘noga’).

Nuuka är bekant för de flesta av de äldre informanterna. Till och med 29 av dem använder ordet själv. Betydelsen för ordet varierar mellan ‘tarkka’, sv. ‘noggrann, noga’ (14 svar) ’pihi, itara’, sv. ‘snål, sniken’ (13 svar) och ‘säästäväinen’, sv. ‘sparsam, ekonomisk’ (8 svar). Två av de äldre informanterna nämner frasen *nuljun nuuka*, som betyder att någon är mycket sparsam eller snål, och en nämner frasen *ei sen niin nokon nuukaa ole* = ‘det är inte så noggrant’.

För de yngre informanterna är *nuuka* också bekant, 32 av dem använder ordet. Förslagen till betydelser varierar mellan ‘saita, pihi, itara’, sv. ’snål, sniken’ (24 svar) och ‘säästäväinen’, sv. ‘sparsam’ (5 svar). En av de yngre informanterna konstaterar att *nuuka* liknar svenskans ord *nog*.

PRISKI

I TM förekommer ordet *priski*, men ingen förklaring ges. I Grönholms ordlista och i TMS nämns *priski* inte.

15 av de äldre informanterna använder ordet *priski*. Tre av dem nämner formen *riski*. Annars betyder ordet *priski* enligt de äldre informanterna ‘lihava, roteva, pulska, tanakka, iso’, sv. ‘fet, robust, tjock, knubbig, stor’ (24 svar), ‘voimakas’, sv. ‘stark’ (11 svar) och ‘hyväkuntoinen’, sv. ‘i gott skick’ (4 svar).

31 av de yngre informanterna använder inte ordet *priski*. Enligt de yngre informanterna betyder *priski* ‘isokokoinen, isohko, iso’, sv. ‘rätt stor’ (3 svar), ‘tanakka, roteva, lihava, pullea’, sv. ‘knubbig, robust, fet, trind’ (8 svar), ‘hyvässä kunnossa’, sv. ‘i gott skick’ (två svar), ‘voimakas, vahva’, sv. ‘stark’ (fyra svar). Två yngre informanter nämner formen *riski*.

VÄÄRTTI

Grönholm (1988:186) nämner formerna *väärtti*, *väärti* i betydelsen 'arvoinen, olla jonkin väärtti = jonkin arvoinen', som kommer från svenskans *värd*, *värt*, *vara någonting värd*. Också i TMS tas formerna *väärtti*, *väärti* upp. Ordet *väärtti* finns inte i TMS.

Vad gäller ordet *väärtti* fördelas användningen ganska jämt mellan de äldre informanter som använder ordet (14) och de som inte använder det (17). Två använder ordet i formen *väärti*. 23 av de äldre informanterna anser att *väärtti* betyder 'arvoinen', dvs. att något är värt/inte är värt någonting. En nämner *kirkkoväärtti*, sv. 'kyrkovärd'.

Även om de flesta yngre informanter (30) inte använder ordet är de (19 svar) ense om att *väärtti* betyder att något är värt/inte är värt någonting (t.ex. priset, mödan). En gymnasist använder ordet i formen *väärti*.

VÖLISÄ

Grönholm nämner i sin ordlista (1988:56) adverbena *föli* 'mukaan' och *fölis* 'mukana' (sv. 'med') som härstammar från *föli* i finlandssvenska dialekter och *följe* 'seura', *i följe* 'mukana' i standardsvenskan. I TM förekommer adverbet *völisä*, men i TMS tas ordet inte upp. Jag har själv hört en äldre person använda formen *följysä* (sv. 'med').

Även om endast åtta av de äldre informanterna använder ordet själva (två i formen *fölisä*), vet 26 att ordet betyder 'mukana'.

Mer obekant är *völisä* för de yngre informanterna. Ingen av gymnasisterna använder ordet, men två har hört det användas och två gissar att det används i betydelsen 'mukana'.

7.2 Sammanfattning

Informanternas svar visar att de flesta dialektala ord med svenskt ursprung håller på att försvinna ur språkbruket i Tyrvis. I mitt material finns det 29 ord som är klart obekanta (som ingen eller endast några av informanterna känner till), 16 ord som används och

inte används av nästan lika många informanter, och 9 ord som de flesta informanterna fortfarande använder.

I följande kapitel diskuterar jag dessa resultat närmare.

8 Diskussion

I detta kapitel diskuterar jag ordens betydelseförändring och skillnader mellan kvinnor och män vad gäller användning och kännedom av lånord. Jag visar hur lånorden har fått nya betydelser och nya former. Därtill visar jag vilka ord blandas ihop med varandra och vilka ord som nästan har glömts bort. Det gäller uppskattningen, resultaten kan variera enligt beräkningssätt (felmarginal, överlappande svar/resultat).

8.1 Ord som fått andra betydelser

Krouvi betyder både 'karkea' ('grov') och 'majatalo, baari' ('krog').

Köksä betyder både 'taloudenhoitaja' ('hushållerska') och 'kotitalous (kouluaine)' ('huslig ekonomi' (skolämne)).

Laaki förknippas med 'isku, lyönti' (slaagi/slaaki; 'slag') och 'sydänkohtaus' (hjärtattack, 'hjärtslag').

Ordet *piisi* 'spis' sammanblandas speciellt av de yngre informanterna med *biisi* 'låt', vilket kan anses naturligt eftersom *b* ofta blir *p* i Tyrvisdialekten (likaså andra tonande klusiler: *b, d, g* -> *p, t, k*, eller *d* -> *r*).

Kyärätä 'köra' har tidigare betytt 'jaga, förfölja', men idag använder vissa informanter ordet i betydelsen 'stirra, lura/ligga på lur'.

8.2 Ord som blandas ihop med andra ord

Vissa ord blandas ihop med andra ord, t.ex. *hantaaki* 'handtag' sammanblandas med *hantuuki* 'handduk' och *piisi* 'spis' med *biisi* 'låt'. Vissa informanter antar att *risähti* 'recept' är imperfektformen av verbet *rasahtaa/räsähtää* 'spraka, knäppa'. Verbet *pillata* 'spilla' kombineras med *itkeä* 'gråta', och verbet *hantteerata* 'hantera' med *huntutteerata* 'fundera'

Många av orden i enkäten visade sig vara svåra eller helt obekanta, speciellt för de yngre informanterna, men det var de även för de äldre. Därför var det troligen lättast för

många informanter att lämna den raden vid ordet i fråga tom. Ett sådant okänt ord var verbet *pillata* 'spilla'. Det sammanblandades av några informanter med betydelsen 'gråta' eller finskans verb *pilata* 'förstöra'. Många informanter svarade inte alls på frågorna om verbet *pillata*.

En annan vanlig sammanblandning i undersökningen gällde verben *pruukata* ('att bruka') och *pruuvata* ('att prova').

8.3 Ord som finns i olika former

Ordet *kammari* 'kammare' var avvikande från mitt antagande mer känt i formen *kamari*, dvs. med en enkel konsonant *m* istället för ett dubbel. Ordet *kretta* 'grädde' finns också i formen *kreta* (med en enkel konsonant *t*).

Ryyni kommer från svenskans *gryn* som har lånats in direkt i formen *kryyni*.

Nahti 'knappt' används ibland också i formen *nafti*.

Riski kommer från svenskans *frisk*, som i Tyrvisdialekten har fått formen *priski*.

Det också i standardspråket förekommande *tuoli* 'stol' har flera olika formalalternativ i Tyrvisdialekten: *tooli* eller *tuali*, men även *stooli* används.

Olla *väärtti* betyder på svenska att vara någonting värd. Parallellt med formen *väärtti* används ibland också formen *väärti*.

Att *göra följe med någon* kan i Tyrvis uttryckas med formerna *völisä*, *fölisä* eller *följysä*.

8.4 Ord som ingen eller få känner till

Informanter kan använda lånord även om de inte känner till det/vet dess betydelse, vilket leder till att de använder ordet "fel".

Hantvärkki 'hantverk' är bekant endast för åtta av de äldre och tre av de yngre informanterna.

Klooki 'klok' är ett relativt obekant ord för informanterna, eftersom endast 10 av de totalt 31 äldre informanterna känner till ordet och ingen av de yngre informanterna kan ordets betydelse. Detsamma gäller verbet *hollata* 'hålla' med den skillnaden att en av de yngre informanterna känner till verbets betydelse.

Relativt okänt är också ordet *risähti* 'recept'. Åtta av de äldre och ingen av de yngre informanterna känner till ordet.

Hantteerata 'hantera' och *pillata* 'spilla' är verb som är obekanta både för de äldre och de yngre informanterna. *Hantteerata* är bekant för en av de äldre informanterna men ingen av de yngre, medan tre av de äldre och ingen av de yngre informanterna känner till verbet *pillata*.

8.5 Ord som bara de äldre informanterna känner till

Viktigt i min undersökning har varit att klarlägga hur väl de yngre informanterna känner igen eller känner till dialektord som är lånord från svenska. För att utreda detta bad jag gymnasister (födda 1993-94) och några vänner (födda på 1980-talet) att svara på enkäten. Jag besökte mitt gamla gymnasium för att få kontakt med unga informanter vilket resulterade i 38 svar. I vissa svar kan man notera frustration eller hast i svaren, vilket har resulterat i bortfall. Bortfallen kan även betyda att informanterna inte har känt till ordet i fråga. Gissningar är ofta påhittiga och ibland fantasifulla. Ju äldre informanter är, desto mer noggranna är svaren. Detta har orsakat vissa problem, eftersom slarviga svar är svårare att analysera.

Resultaten visar bl.a. att *hantaaki* 'handtag' är ett ord som bara de äldre informanterna känner till eftersom endast tre av de yngre informanterna kan ordets betydelse samtidigt som 30 av 31 äldre informanter svarar att de känner till ordet. Detsamma gäller ordet *kartiini* 'gardin' som endast en av de yngre informanterna känner till, medan 28 av de äldre informanterna svarar att de vet ordets betydelse. Liknande resultat får man vid ordet *korsteeni* 'skorsten' (29 av de äldre informanterna och fyra av de yngre känner till ordet). *Krooppi* 'grop' är bekant för 24 av de äldre och en av de yngre informanterna, och *krouvi* 'grov' för 21 av de äldre och en av de yngre informanterna. Vad gäller ordet *nahti* 'knapp' känner 27 av de äldre och tre av de yngre informanterna till det.

Laaki 'slag' är mer bekant för de äldre informanterna (18) än för de yngre (4). Nästan detsamma är resultatet vid ordet *oorminki* 'ordning': 16 av de äldre och en av de yngre informanterna känner till ordet. Också *paakari* 'bagare' är mer bekant för de äldre informanterna (29 av de äldre), även om ordet inte är helt obekant för de yngre heller (nio av 38 yngre informanter).

Pakari 'bageri' är bekant för 25 av de äldre och fyra av de yngre informanterna. *Piisi* 'spis' i sin tur känns till av 26 av de äldre och endast en av de yngre informanterna. Bara två av de yngre informanterna känner till ordet *preivi*, medan 26 av de äldre kan dess betydelse.

För de yngre informanterna är också *prunni* 'brunn', *pruuni* 'brun' och *puustavi* 'bokstav' obekanta ord. *Prunni* är bekant för 6 yngre och 25 äldre informanter, *pruuni* av en yngre och 20 äldre informanter, och *puustavi* av ingen yngre och 22 äldre informanter. Detsamma gäller ordet *risähti* som är obekant för alla de yngre informanterna och bekant för 8 av de äldre informanterna. Även *trekkooli* 'trädgård' är helt obekant för de yngre informanterna, medan 17 av de äldre informanterna känner till ordet. *Varvi* 'varv' är bekant för en av de yngre informanterna och 22 av de äldre. *Vylli* 'fyllning' är bekant för två av de yngre och alla de äldre informanterna. Ingen av de yngre informanterna känner till ordet *väskynä* 'sviskon' medan 15 av de äldre känner till ordet. Fyra av de yngre och 26 av de äldre informanterna känner till ordet *völisä* 'i följe'. *Kyärätä* 'köra' är ett verb som är bekant för tre av de yngre och 26 av de äldre informanterna. *Tooppi* 'stop' är bekant ord för tre av de yngre och 29 av de äldre informanterna.

8.6 Skillnader mellan kvinnor och män

I detta avsnitt kommer jag att diskutera de största/mest märkbara skillnaderna mellan kvinnor och män vad gäller hur bekanta eller obekanta ord är för dem. En direkt jämförelse är svår eftersom antalet kvinnor och män är olika i materialet, dvs. 40 kvinnor och 29 män.

Resultaten visar att det finns ord som endast kvinnor känner till, ord som både kvinnor och män känner till (nästan) lika bra och ord som vare sig kvinnor eller män känner till.

Till den första gruppen, ord som endast kvinnor känner till, hör tre ord: *hantvärkki*, *hantteerata* och *pillata*. Den andra gruppen, ord som är lika bekanta både för kvinnor och män, innehåller ord som *aviisi*, *priski*, *nahti*, *krooppi*, *krouvi*, *klooki*, *trekkooli*, *varvi*, *väskynä* och *hollata*. Sammantaget visar resultaten att det för det mesta är kvinnor som känner till ord bättre än män. Skillnaden är inte alltid stor men den finns. Man bör dock komma ihåg att det i min undersökning finns fler kvinnliga informanter än manliga vilket påverkar resultatet.

Om man betraktar skillnader i användningen av enskilda ord, framträder sex olika grupper: 1) ingen använder ordet, 2) endast kvinnor använder ordet, 3) endast män använder ordet, 4) både kvinnor och män använder ordet, 5) kvinnor använder mer än män och 6) män använder mer än kvinnor.

Till den första gruppen hör ord som *hantteerata* och *pillata*. Den andra gruppen innehåller ord som *atteeki*, *hantvärkki* och *risähti*. Resultaten visar att endast en man och ingen annan använder ordet *klooki*. Ord som både kvinnor och män använder nästan lika mycket är *aviisi*, *hantaaki*, *kartiini*, *klaari*, *kretta*, *krooppi*, *krouvi*, *kräämi*, *laaki*, *nahti*, *oorninki*, *paakari*, *pakari*, *piisi*, *preivi*, *priski*, *pruuni*, *puustavi*, *soosi*, *tooppi*, *trekkooli*, *troppi*, *vylly*, *väskynä*, *väärtti*, *völisä*, *hollata*, *kyärätä*, *petrata*, *räknätä* och *sortteerata* (skillnaderna är av storleken 0-5 användare). Ord som tydligt används mera av kvinnor än män är *huusholli*, *jämpti*, *kammari*, *korsteeni*, *kraana*, *kryyni*, *kuuppa*, *köksä*, *loora*, *nuuka*, *paatti*, *prunni*, *tooli*, *pruukata*, *trehvata* och *tällätä*. Endast ett ord används tydligt oftare av män än kvinnor: *varvi*.

8.7 Informanternas förslag / tips för dialektord

Ett par informanter tillfogade ett "brev" till sina enkätsvar. De var glada att få vara med och svara på enkäten. De är själva intresserade av kulturen och dialekten i Tyrvis. En informant nämnde några dialektord som inte fanns med i min enkät. Dessa ord hör tydligt till Tyrvisdialekten men jag kunde inte ta med alla lånord från svenska i min undersökning.

Informanterna var dock inte säkra på om orden kommer från svenska. Ord som föreslogs var till exempel:

Jelpata är ett verb som används ibland fortfarande i Tyrvis. Det betyder 'hjälpa'.

Kisälli betyder 'gesäll', med andra ord en lärling.

Nestuuki/nästuuki, betyder 'näsduk'.

Trenki hör till den äldre dialekten och kommer från svenskans *dräng*.

Vakstuuki 'vaxduk', dvs. en bordsduk av vax. Enligt min språkkänsla hör detta ord till den äldre dialekten och används mindre idag.

9 Avslutning

Beskrivningen av Tyrvisdialekten har tidigare begränsats till ordböcker, ordstäv, intervjuer och biografier. Främst har man beskrivit äldre informanternas språk. Därtill har det skrivits om Tyrvis historia, religion, helbrägdagörare och mat. En utredning om svenska lånord i Tyrvisdialekten har saknats.

Syftet med min undersökning har därför varit att visa vilka typer av svenska ord det finns i Tyrvisdialekten, hur svenska lånord har anpassats till dialekten fonologiskt och morfologiskt samt utreda om de fortfarande används i tal. Ändamålet med min undersökning har varit att få reda på hur yngre informanter (gymnasister) känner till och använder äldre och nyare dialektord i Tyrvisdialekten. Jag har velat att klarlägga speciellt de yngre informanternas dialektkunskap. Min metod har varit att med hjälp av en enkätundersökning få veta om informanternas dialektkunskaper och sedan jämföra deras kunskaper med varandra. Studien har varit både kvalitativ och kvantitativ.

Resultatet visar att det finns skillnader i gymnasisternas och de äldre informanternas kännedom av dialektord. Det finns ord som varken de äldre eller de yngre känner till, t.ex. *hantteerata* och *pillata*. Men det finns också ord som endast de äldre informanterna känner till och använder, t.ex. *hantaaki* är ett ord som bara de äldre informanterna känner till. Därtill förekommer det ord som endast kvinnliga informanter känner till, t.ex. *hantvärkki*. Vissa lånord har fått nya betydelser, t.ex. *krouvi*, *köksä* och *kyärätä*. Ord kan också sammanblandas med andra ord, t.ex. 'piisi' blandas ihop med 'biisi' och 'hantteerata' blandas ihop med 'hantteerata'. Ord som fortfarande används är enligt informanterna t.ex. *huusholli*, *soosi*, *kraana*, *paatti*, *petrata*, *jämpti* och *nuuka*. Lånord som finns i olika former är t.ex. *nahti/nafti*, *väärtti/väärti*, *kryyni/ryyni* och *kammari/kamari*.

Ett par informanter bifogade brev till sina enkätsvar och en av dem gav förslag till flera dialektord. Ord föreslogs vara t.ex. *jelpata*, *kisälli*, *nestuuki*, *trenki* och *vakstuuki*.

Undersökningen kunde göras på nytt om ett antal år eller ställas upp på något annat sätt. Man kunde t.ex. ta med flera informanter för att få en vidare bild av informanternas kunskap av dialektord.

Litteratur

Grönholm, Maija 1988: *Ruotsalaiset lainasanat Turun murteessa*. Akademisk avhandling. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Hakanen, Aimo & Lehtinen, Matti Valtteri (red.) 2008: *Tyrvääläisiä sananparsia*. Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja XC. Vammala: Sastamalan opiston murrepiiri.

Hormia, Osmo 1970: *Finska dialekter. En översikt*. Stockholm: Utbildningsförlaget Liber.

Häkkinen, Kaisa 2002: Svenska och finska – sida vid sida i tusen år. I: *Svenskans beskrivning 25*. Red. Marketta Sundman & Anne-Marie Londen. Åbo: Åbo universitet. S. 24-33.

Ojansuu, Heikki 1895: *Tyrvään murteen sanakirja*. Red. Marko Vesterbacka 2008. Tyrvis: Warelia.

Rapola, Martti 1990: *Johdatus suomen murteisiin*. 4. upplagan. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKES = Suomen kielen etymologinen sanakirja. I-VII. 1955-1981. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

SMS = Suomen murteiden sanakirja. Osat 1–8. 1985-2008. Helsingfors: Institutet för de inhemska språken.

Takala, Ulla 1986: Dromedaareja Sydän-Savossa. I: *Sanalla sanoen: pakinoita suomen kielestä*. Red. Maija Länsimäki. Juva: WSOY. S. 224-228.

Virtaranta, Pertti 1976: *Tyrvään murrekirja*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Warelius, Antero 1977 [1854]: *Kertomus Tyrvään pitäjämästä 1853*. I: *Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Warelius, Antero 1985: *Suomen kansaa. Kansatieteellisiä havaintoja suuriruhtinaskunnan alueelta*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Weinreich Uriel 1977: *Sprachen in Kontakt. Ergebnisse und Probleme der Zweisprachigkeitsforschung.* [*Languages in Contact. Findings and Problems,* New York 1953]. München: Beck.

Wiik, Kalevi 2004: *Suomen murteet. Kvantitatiivinen tutkimus.* Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Wiik, Kalevi 2006: *Sano se murteella. Minkälaisia suomen murteet ovat jamissä niitä puhutaan.* Tampere: Pilot-kustannus.

Elektroniska källor:

<http://www.sastamalankaupunki.fi> (26.9.2010)

Muntliga källor:

Kurki, Tommi 2010: Föreläsning *Alueellinen ja sosiaalinen vaihtelu.* Suomen kieli. Turun yliopisto.

BILAGA 1 Enkät

Sanastokysely/Päivi Tuomenoja, Pro gradu-tutkielma, Turun yliopisto 2012

Syntymävuosi:_____

Sukupuoli: nainen___, mies ___

Syntymäpaikkakunta:

Nykyinen asuinpaikkakunta:

Oletko asunut muualla? Kauanko?

Vanhempien syntymäpaikkakunta:

Vastauksiani saa ___ / ei saa ___ käyttää tutkimuksessa.

Sana	Käytätkö sanaa itse?	Käytätkö sanaa tässä muodossa vai jossain muussa muodossa? Minkälaisessa?	Oletko kuullut sanaa käytettävän? Kenen?	Mitä sana tarkoittaa?	Mitä luulet sanan tarkoittavan?
Atteeki					
Aviisi					
Hantaaki					
Hantvärkki					
Huusholli					
Jämpti					
Kammari					
Kartiini					
Klaari					
Klooki					
Korsteeni					
Kraana					
Kretta					
Krooppi					
Krouvi					
Kryyni					
Kräämi					
Kuuppa					
Köksä					
Laaki					
Loora					
Nahti					

Nuuka					
Oorninki					
Paakari					
Paatti					
Pakari					
Piisi					
Preivi					
Priski					
Prunni					
Pruuni					
Puustavi					
Risähti					
Soosi					
Toolii					
Tooppi					
Trekkooli					
Troppi					
Varvi					
Vylli					
Väskynä					
Väärtti					
Völisä					
Hantteerata					
Hollata					
Kyärätä					
Petrata					
Pillata					
Pruukata					
Räknätä					
Sortteerata					
Trehvata					
Tällätä					

Finsk sammanfattning/ Suomenkielinen lyhennelmä

Tässä kappaleessa esittelen vielä tutkimukseni pääkohdat. Esittelen tutkimukseni aiheen, tavoitteen, menetelmän ja aineiston. Lopuksi paljastan vielä tutkimukseni tulokset.

Tutkimuksen aihe, menetelmä ja aineisto

Aloitan tutkimukseni esittelyn tutkimuksen aiheesta. Aiheena on suomen murteet ja erityisesti Tyrvällä puhuttu murre. Tutkimukseni aluksi esittelen Tyrvään kunnan historiaa. Lisäksi esittelen tutkimuksessani lyhyesti suomen murteiden tärkeimpiä ryhmiä ja niiden pääpiirteitä. Myöhemmin tutkielmassani kerron sanojen lainautumisesta vieraasta kielestä toiseen ja vertailun vuoksi annan esimerkkejä turun murteesta.

Tutkimukseni kannalta tärkeintä on kuitenkin tutkia ja esitellä, miten nuoret nykyään tunnistavat ja käyttävät niin vanhoja kuin uudempia ruotsista suomeen lainautuneita muresanoja. Selvitän kyselylomakkeen avulla miten nuorten ja vanhempien tyrvääläisten/sastamalalaisten puheessa esiintyy vanhoja ja uudempia ruotsalaisia lainasanoja. Kyselylomakkeeseen vastasi 31 lukiolaista ja 38 vanhempaa Tyrvällä/Vammalassa syntynyttä informanttia. Kyselylomake sisältää viisi kysymystä:

- 1) Käytätkö sanaa itse?
- 2) Käytätkö sanaa jossain muussa muodossa, missä?
- 3) Oletko kuullut jonkun käyttävän sanaa?
- 4) Kenen olet kuullut käyttävän sanaa?
- 5) Mitä sana tarkoittaa?
- 6) Mitä luulet sanan tarkoittavan?

Kyselylomake on kokonaisuudessaan nähtävissä liitteessä 1 sivulla 78.

Suurin osa informanteista asuu Sastamalassa. Informanttien ilmoittamat syntymä- ja asuinpaikkakuntien nimet kuitenkin vaihtelevat, koska Tyrvästä on ensin tullut

Vammala ja nykyään kaupunkia nimitetään kuntaliitosten vuoksi Sastamalaksi. Nuoremmat informantit käyttävät useimmiten nimeä Sastamala, mutta syntymäpaikkakunnaksi he ilmoittavat toisinaan Vammala. Vanhimmat informantit puolestaan ilmoittavat syntymäpaikkakunnakseen Tyrvää.

Asetin kolme tutkimuskysymystä, joihin aineistoni ja lähdemateriaalini perusteella pyrin vastaamaan:

- Mistä ja keiden mukana ruotsinkielisiä sanoja on tullut Tyrvään murteeseen?
- Mihin eri kategorioihin ruotsin kieliset sanat voidaan jakaa?
- Sisältääkö Tyrvään murre ruotsista peräisin olevia sanoja?

Tyrvää ja Tyrvään murre

Tyrvään kunta perustettiin vuonna 1439 (Hakanen & Lehtinen 2008:12). Se sijaitsee Satakunnassa, Kokemäenjoen suulla. Tyrvään rajanaapureita ovat Mouhijärvi, Karkku, Vesilahti, Urjala, Huittinen sekä Punkalaidun. Vuonna 1850 Tyrvällä oli 8873 asukasta, joiden äidinkieli oli suomi. Muutama ruotsinkielinen ja vironkielinen oli muuttanut Tyrvälle. Vuonna 1848 Tyrvällä oli 6 ruotsinkielistä asukasta. (Warelius 1977:5). Wareliuksen (1977:29) mukaan Tyrvää oli 1800-luvulla yksi suurimmista kunnista Suomessa.

Vuonna 1973 Tyrvää ja Karkku liittyivät Vammalan kaupunkiin. Sastamalan kaupunki perustettiin vuonna 2009 ja se koostuu Vammalan, Mouhijärven ja Äetsän kunnista. (<http://www.sastamalankaupunki.fi>). Vuonna 2012 päätettiin, että Kiikoinen liittyy Sastamalaan.

Tyrvään murre kuuluu hämäläismurteisiin (Hakanen & Lehtinen 2008:11). Warelius (1977:109f.) toteaa, että varsinkin vanhempien ihmisten puheessa esiintyy Tyrvään murteelle ominaisia piirteitä, kuten *d*-äänne joka lausutaan tavallisesti *r*-äänteenä, esim. *sadan* lausutaan Tyrvällä *saran*. Tyrvään murteessa esiintyy useita ruotsista tulleita sanoja, vaikka niitä Wareliuksen (1977:124) mukaan onkin yllättävän vähän siinä mielessä, että herrasväki on useiden vuosisatojen ajan niitä käyttänyt puheessaan.

Esimerkkeinä Tyrväässä esiintyvistä ruotsista peräisin olevista sanoista ovat mm. *räknätä* 'laskea', *krouvi* 'karkea' ja *loora* 'laatikko'.

Suomen murrealueet

Wiik (2006:27) toteaa, että Suomi jakautuu kahdeksaan murrealueeseen, joista kuusi kuuluu läntisiin ja kaksi itäisiin murteisiin. Länsimurteisiin lasketaan lounaismurteet, lounaiset välimurteet, hämäläismurteet, Etelä-Pohjanmaan murteet, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan murteet ja peräpohjolan murteet. Itämurteisiin kuuluvat savolaismurteet ja kaakkoismurteet.

Lainasanat

Sanojen lainautumiseen liittyviä käsitteitä ovat mm. *transferenssi* (sanojen siirtyminen kielestä toiseen) ja *interferenssi* (kieli yksinkertaistuu ja saa vaikutusta äidinkielestä). Kohdekieli vaikuttaa interferenssin määrään ja laatuun. Lainasanojen *integraatio* eli *adaptaatio* vaihtelee.

Lainasanojen merkitys muuttuu neljällä eri tavalla: merkitys laajenee, supistuu, vaihtuu tai eri merkitykset sekoittuvat keskenään.

Ruotsalaiset lainasanat suomen kirjakielessä

Häkkinen (2002:30) jakaa lainasanat kolmeen keskeiseen aihepiiriin, joita ovat ruoka ja ruoanlaitto (esim. *kakku*, *korppu*, *viili*), rakennukset ja sisustaminen (esim. *kamari*, *kuisti*, *kakluuni*) sekä Suomen yhteiskuntajärjestelmä ja armeija (*kanslia*, *amiraali*, *komissaari*).

Tutkimuksen tulokset

Olen jaotellut kyselylomakkeeni sanat ryhmiin 1) rakennuksia tarkoittavat substantiivit, 2) maatalouteen liittyvät substantiivit, 3) työhön liittyvät substantiivit, 4) esineitä tarkoittavat substantiivit, 5) muut substantiivit, 6) verbit, 7) adjektiivit ja adverbbit.

Tutkimuksen tulokset paljastavat, että lainasanojen tuntemus vaihtelee sukupuolittain. Myös ikä on vaikuttava tekijä, kuten oletinkin. Silti useat nuoret informantit tuntevat vanhemmatkin lainasanat, mutta eivät käytä niitä. Samoin on vanhempien informanttien laita. Sanat tunnetaan, mutta niitä käytetään harvoin nykyään.

Sanat, jotka ovat saaneet uusia merkityksiä

Adjektiivi *krouvi* on alun perin tarkoittanut karkeaa, mutta nykyään sitä käytetään myös merkityksessä 'majatalo, baari'.

Taloudenhoitajaa alun alkaen tarkoittanut *köksä* on saanut varsinkin nuorempien informanttien keskuudessa merkityksen 'kotitalous'.

Laaki tarkoittaa nykyään sekä 'iskua' ja 'lyöntiä' että 'sydänkohtausta'.

Erityisesti nuoremmat informantit sekoittavat sanan *piisi* ('uuni') sanaan *biisi*, joka tarkoittaa laulua.

Verbi *kyärätä* on aiemmin tarkoittanut 'jahdata, ajaa takaa', mutta nykyään sitä käytetään myös merkityksessä 'kytätä, tuijottaa'.

Sanat, jotka sekoitetaan muihin sanoihin

Tähän ryhmään kuuluvat substantiivit *hantaaki*, joka sekoitetaan substantiiviin *hantuuki* 'käsippyhe'; *piisi*, joka kuten ylempänä mainitaan, sekoittuu sanaan *biisi*; *risähti*, jonka oletetaan olevan imperfektimuoto verbistä *rasahtaa/räsähtää*. Verbi *pillata* puolestaan sekoitetaan verbiin *itkeä*, ja verbi *hantteerata* verbiin *huntteerata* 'ajatella'.

Sanat, joista esiintyy eri muotoja

Oletukseni vastaisesti sana *kammari* oli tunnetumpi muodossa *kamari*. *Ryyni* on peräisin ruotsin sanasta *gryn*, joka puolestaan esiintyy Tyrvään murteessa muodossa *kryyni*. Adjektiivia *nahti* käytetään toisinaan muodossa *nafti*. *Riski* tulee ruotsin sanasta *frisk* ja Tyrvään murteessa se on saanut muodon *priski*. Suomen kirjakielen *tuolilla* on Tyrvään murteessa erilaisia muotoja: *tooli*, *tuali*, *stooli*. *Väärtti*-muodon rinnalla käytetään muotoa *väärti*. *Völisä* esiintyy myös muodoissa *fölisä* ja *följysä*.

Sanat, joita yksikään informantti ei tunnista tai vain muutama informantti tunnistaa

Hantvärkki-sanan tunnistaa vain kahdeksan vanhempaa ja kolme nuorempaa informanttia.

Klooki on suhteellisen tuntematon sana, koska vain 10 vanhempaa informanttia tuntee sanan, mutta yksikään lukiolaisista ei. Sama koskee verbiä *hollata*, sillä erotuksella, että yksi lukiolainenkin tunnistaa sanan.

Suhteellisen tuntemattomaksi voi laskea *risähti*-substantiivinkin. Se on tuttu kahdeksalle vanhemmalle eikä yhdellekään nuoremmalle informantille.

Verbit *hantteerata* ja *pillata* ovat tuntemattomia sekä vanhemmille että nuoremmille informanteille.

Sanat, jotka vain vanhemmat informantit tuntevat

Laaki on tutumpi vanhemmille informanteille, joista 18 tunnistaa sanan, kuin nuoremmille, joista vain neljälle sana on tuttu. Lähes sama tulos pätee myös *oorninki*-sanaan. 16 vanhempaa informanttia ja yksi lukiolainen tunnistaa sanan. Yhtäläillä *paakari* on tunnetumpi vanhempien informanttien keskuudessa (29 informanttia). Lukiolaisista yhdeksän tunnistaa sanan *paakari*. *Pakari* puolestaan on tuttu 25:lle vanhemmalle ja neljälle lukiolaisinformantille. *Piisi*-sanan merkityksen tietää 26

vanhempaa ja vain yksi nuorempi informantti. 26 vanhempaa ja vain kaksi nuorempaa informanttia tunnistaa sanan *preivi*.

Lukiolaisille tuntemattomia sanoja ovat lisäksi *prunni* (6 nuorempaa ja 25 vanhempaa informanttia tuntee sanan), *pruuni* (yksi nuoremmista ja 20 vanhemmista tuntee sanan) ja *puustavi* (yksikään nuoremmista ei tunne sanaa, mutta 22 vanhemmista informanteista tuntee). Sama koskee sanaa *risähti*, joka on tuntematon kaikille lukiolaisille ja tuttu vain kahdeksalle vanhemmista informanteista. *Trekkooli* on myös tuntematon kaikille nuoremmille informanteille, kun taas 17 vanhemmista informanteista tuntee sanan. *Varvi*-sanan tuntee yksi nuoremmista ja 22 vanhemmista informanteista. *Vylli*-sana on tuttu kahdelle lukiolaiselle ja kaikille vanhemmille informanteille. Yksikään lukiolaisista ei tunnista sanaa *väskynä*, kun taas 15 vanhemmista informanteista tuntee sanan. *Völisä* on tuttu sana neljälle nuoremmalle ja 26 vanhemmalle informantille. *Kyärätä* on verbi, jonka tuntee kolme lukiolaista ja 26 vanhempaa informanttia. *Toopin* tunnistaa myöskin kolme lukiolaista ja 29 vanhempaa informanttia.

Naisten ja miesten välisiä eroja

Tulokset osoittavat, että on 1) lainasanoja, jotka vain naiset tunnistavat, 2) lainasanoja, jotka niin naiset kuin miehetkin tunnistavat ja 3) lainasanoja, joita kummankaan sukupuolen edustajat eivät tunnista.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat sanat *hantvärkki*, *hantteerata* ja *pillata*. Toiseen ryhmään mm. sanat *aviisi*, *priski*, *nahti*, *krooppi*, *krouvi*, *klooki*, *trekkooli*, *varvi*, *väskynä* ja *hollata*.

Sanojen käyttämisen erot voidaan jakaa kuuteen ryhmään: 1) yksikään informantti ei käytä sanoja, 2) vain naiset käyttävät sanoja, 3) vain miehet käyttävät sanoja, 4) sekä naiset että miehet käyttävät sanoja, 5) naiset käyttävät sanoja enemmän kuin miehet, 6) miehet käyttävät sanoja enemmän kuin naiset.

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat verbit *hantteerata* ja *pillata*. Toiseen kuuluvat sanat *atteeki*, *hantvärkki* ja *risähti*. Tulokset osoittavat, että vain yksi miesinformantti käyttää sanaa klooki. Sanoja, joita sekä naiset että miehet käyttävät lähes yhtä paljon, on 31:

aviisi, hantaaki, kartiini, klaari, kretta, krooppi, krouvi, kräämi, laaki, nahti, oorninki, paakari, pakari, piisi, preivi, priski, pruuni, puustavi, soosi, tooppi, trekkooli, troppi, vylli, väskynä, väärtti, völisä, hollata, kyärätä, petrata, räknätä ja sortteerata. Sanoja, joita naiset käyttävät selvästi enemmän kuin miehet, ovat huusholli, jämpä, kammari, korsteeni, kraana, kryyni, kuuppa, köksä, loora, nuuka, paatti, prunni, tooli, pruukata, trehvata ja tällätä. Vain sanaa varvi miehet käyttävät selvästi naisia enemmän.